

הַקֶּרֶה בַּפֶּאִי

...
בְּקֶדֶז חִפּוֹ הַיָּאֵל אֵלֵהֶם שֶׁבְּזָרַךְ
הַיָּאֵל אֵלֵהֶם צַעֲרֵי
חַבְרֵי אֵלֶיךָ

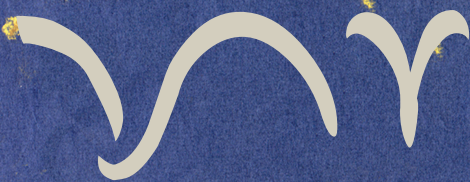
הַשֶּׁנֶה הַרְבֵּאֵן הֵן הַחֲקִישׁ הַהֲדִירִי
וְיִזְרֵי אֶתְרֵי
הַתְּשִׁבֵר וְהַזֶּרֶךְ

ה' שָׁבַתִּי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ
כִּי אֵלֵהֶם
כִּי אֵלֵהֶם

החוג לספרות במכללת הרצוג - גוש עציון, החל את פעולתו בשנת תשס"ח מתוך שאיפה להצטרף אל תחייתה של היצירה הספרותית הדתית המתחדשת. 'עתר' יוצא מבית מדרשו של החוג, ובו פרות ביכוריהם של משתתפי סדנאות הכתיבה בשנת תשס"ח.

עתר - התפלל, התחנן, בקש: "ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא" (בראשית כה כא). "ערם קראוך עניתם יודעים לעתר ולרצותך" (סדור רס"ג, שו).
עתר - קלשון ששמש להפך בו את התבואה ממקום למקום (יבמות סד).

(מילון אבן-שושן)

מאסף ליצירות תלמידי החוג לספרות
מכללת הרצוג
גוש עציון
א

עֵתֶר א

מאסף ליצירות תלמידי החוג לספרות
מכללת הרצוג
גוש עציון

עורכים: אבישר וסיון הר שפי

הוצאת תבונות – מכללת הרצוג
תמוז תשס"ט

תמונת שער ועיצוב גרפי: מיכל קוטנר
ניקוד: איתמר שחר

כל הזכויות שמורות

הוצאת תבונות
מכללת הרצוג – גוש עציון
ליד ישיבת הר עציון
אלון שבות 90433
טל' 02-9937333
פקס' 02-9932796
דוא"ל tvunot@herzog.ac.il

מסת"ב 978-965-7086-41-4 ISBN

סדר הדברים

5	בפתח הקובץ	עדן הכהן
7	עטר	אבישר וסיון הר שפי
		ממד, אליך
11	לצעוק	איתן באוס
12	מנחה בפאי	
	אל גנת אגוז	ש.א.
14	להכנס	
	לפני ולפנים	איתי מרקס
	ויהי ביום השלישי	
15	היקו	
16	בשמך קראתי	הללויה נתנאל
17	יסודות	
18	מודה אני	סיון הר שפי
19	האור התכול	אבישר הר שפי
20	בידך אפקיד רוחי	חמוטל בר-יוסף
21	'שעשני אישה' – משירי עזרת הנשים (מאמר)	רחל עופר
		גולם שאני
	נעורים	תהילה בלומן
29	בקיאות תורת הרצוא	
	כפלומת זקן	נתנאל וידר
30	הראית	
31	מדרחוב	
32	להתעורר	
33	נעורי	יאיר ביטון
34	שלוה	
35	מפגש מחודש עם עצמי	זאב
36	שבת שלום ומבורך (סיפור)	עדן הכהן
		בואי כלה
41	בואי כלה	יואל יפה
42	פרך	
	אסדר לסעודתה	
43	מוציא / מוצא	
44	אהבה וטוהר	נדב גלעד
45	שיר ונתוק ודמעה	
46	רוב קשב	
47	זה ציור עגל	שפי רוזנצוויג
48	רחל	
49	שער הרחמים	יצחק אלהנן לוי
51	אנא, פתח שער הרחמים	

52	אתמול, שקטה הסערה	אסנת לוגסי
		צדפים שבורים
55	איך עורכים סרט על ההתנתקות	רבקה אימבר
57	זכרונות	
	הורי	דבה קלרמן
58	מקל שקד	
59	גשם הפוך (סיפור)	צבי יפה
63	כדורגל	רפי שחר
64	הקור מתפשט	מירב חזן
65	יושבת מול הים	לאה בריימן
66	באר מים חיים	לימור מריס אגרוביץ
67	האומן כילד גדול (מאמר)	אסתר הורביץ

בפתח הקובץ

החוג לספרות במכללת הרצוג – גוש עציון החל את פעולתו בשנת תשס"ח מתוך שאיפה להצטרף אל תחייתה של היצירה הספרותית הדתית המתחדשת, ולקדם דור של יוצרים צעירים המשכילים לשורר ולספר את עמקי נפשו של האדם הנברא בעלם אלוהים ואת נפלאות מעשי הבריאה. ערוץ יצירה זה אשר היה בעברה הקדום של אומתנו כמים רבים שאין להם סוף של דברי שיר והגות, שב ונובע בדורנו בעוז ובתנופה רבה.

אנו מייחלים כי אהבת הספרות והשירה תהא נחלתו של הציבור הדתי כולו, ויעדו של החוג לספרות במכללת הרצוג הוא גם להקים דור חדש של מורים צעירים לספרות שישכילו לטעת בלב הנוער את החיבה אל השיח הספרותי, מורים שיעודדו את תלמידיהם להביע את רחשי לבם, את כאביהם, את תקוותיהם, את אהבותיהם ואת אכזבותיהם על גבי גיליון הנייר.

החוג לספרות עברית במכללת הרצוג הנו חוג פתוח רעיונית המפולש לרוחות מכיוונים שונים ומנוגדים, אבל מיסודו הוא רואה עצמו מחויב לערכי תורה ומצוות. במסגרת לימודי החוג מוקדש מקום מרכזי למושגים כאהבת העם והארץ.

פירותיו היצירתיים הראשונים של החוג הרי הם לפניכם – רעננים ואפופים ניחוחות של חידוש והתחלה. לא, זו אינה בהכרח תגובה המלמדת על שנים ארוכות של התנסות בכתיבה ספרותית, אבל לעתים קרובות יש במבעים אלו שלפנינו מבט צעיר, נועז ומתגרה בהווה החברתית-ערכית ההולכת ומתרקמת במדינת ישראל, ולוואי ויקום בה: 'ואחריתך תשגה מאוד'.

עדן הכהן

החוג לספרות

מכללת הרצוג – גוש עציון

עתר

ראשיתה של ההולדה בעתירה "ויעתר יצחק לה' נוכח אשתו" (בראשית כ"ה), ובתיקוני זוהר (תיקון ט) : "בראשית - שיר תאב". השירה והתפילה הן ראשית הבריאה והיצירה, הן שמושכות אחריהן את הברכה והשפע לעולם. כמו במילה "עתר", האוגדת בתוכה משמעות של עתירה (פניה השמימה) והדהוד של עתר (קלשון, כלי לעבודת האדמה), כך גם בכתיבה ישנו חיבור ארץ ושמים: הקונקרטי, המצמיח מלמטה, עם הרוחני המופשט, המשפיע ומעניק השראה מלמעלה.

אמר רבי אלעזר למה נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר,
לומר לך מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום,
אף תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקדוש ברוך הוא
ממדת אכזריות למדת רחמנות: (בבלי, סוכה יד ע"א)

הכתיבה כמוה כעתר, מהפכת, חופשת חדרי בטן, מעלה תבואת הנשמה וזורה הפסולת. מהפכת נקודת ההסתכלות של האדם בעצמו ובעולמות שסביבו ושמעליו. יש בה, בכתיבה הספרותית, ממד מהפכני: היא שיקוף אך גם עיצוב העולם - יש לה כוח לא רק לתאר את הקיים, אלא גם לשנות קיים וליצור חדש. כאותו עתר, המהפך וזורה את התבואה ומסיר ממנה המוך, אף היוצר בכתיבתו חורש בקיים, מבחין בו בין טוב לרע, זורה אותו - לשון הזרה - וכך מנפץ את השחוק וטומן זרעים להתבוננות חדשה, ואולי גם למציאות חדשה שתצמח בעקבותיה.

'עתר' יוצא מבית המדרש של החוג לספרות במכללת הרצוג - גוש עציון, ובו פירות ביכוריהם של משתתפי סדנאות הכתיבה - סדנת הגברים וסדנת הנשים - בשנת תשס"ח. כיצחק העותר נוכח רבקה - "זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת" (רש"י) - אף כאן כתיבה שיש עמה נשיאת העיניים מעלה, כתיבה בעלת ממד של תפילה.

"ויעתר יצחק לה' לנוחך אשתו כי עקרה היא, ויעתר לו ה' " ספרות בעלת ערך נוצרת אף היא מתוך תנועה נפשית של התחברות, התבוננות והזדהות עם המציאות וחסרונותיה, כמו גם חדרה לעומקה של המציאות וידיעת החסרון הרוחני הניצב מאחוריה.

ארבעה שערים בגליון זה, כארבעה פתחי האוהל: "ממך אליך" הוא שער לכתיבה על שבין אדם ליוצרו; "גולם שאני" הוא שער לכתיבה שבין אדם לעצמו, במחזוריות החיים; "בואי כלה" הנו שער אל שירת הזוגיות; והשער האחרון - "צדפים שבורים", בו כתיבות שנולדו מתוך גלים ושברים שעברו ועודם עוברים על החברה הישראלית. כך נפתח המבט אל ארבע הרוחות, מעלה ומטה, פנים וחוץ.

בנוסף לביכורי התלמידים היוצרים, מובא כאן גם ממנחת המורים המלמדים - "חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך". אנו מברכים את כל הכותבים והכותבות, שתהא עתירתם-עיתרתנו לרצון ולברכה.

העורכים - אבישר וסיון הר-שפי

מִמֶּנּוּ, אֵלַיִךְ

איתן באום

■

לִצְעַק

עַל הַכֹּל

עַל עֲצִים וְאֲבָנִים

בְּמָקוֹם

רַק מַלִּים אֱלוֹ

הַכְּמוֹשׁוֹת

כְּבִשָּׁה הִצְעָקָה

וְנִטְמָעָה

לֹא מוֹכֵנָה לְזוּז

מוֹתִירָה בִּי כְּאֵב קֶהָה

עוֹשָׂה בִּי כְּשִׁלָּה

מִשְׁחָקָת

בְּעֵט נוֹבֵעַ

עֲצוּר כָּל כָּךְ

בוֹקֵעַ רְסִים יִבְבָּה

קְלוּשׁ

מִקְרִים קִירוֹתַי

אֶל תּוֹךְ

מִכְסָּה בְּתֵל בְּטוֹן וּבְרוֹזִים

כְּמוֹ בַּיִת אַחֲרֵי רְעִידַת אֲדָמָה

בְּלִי הִרְעִידָה וְהִרְעֵשׂ

וּבְלִי אֲדָמָה

מְנַחֵה בְּפֵאֵי¹

הַסַּחֵף הַחוּלֵי כָּאֵן, כְּבָר מִכִּיר כְּפוֹת רַגְלֵי
כָּל הָאָזוֹר חָרוּשׁ עֵקְבוֹתַי הַשְּׁקוּעוֹת
הַחוּל קָרִיר וְנָעִים

'אֵלֶּלָה הוּא אֲכַבֵּר' מִסְתַּלְסֵל בְּקוֹל עֵבֶה מִמְקוֹר לֹא בְרוּר
מַחְזִיר אוֹתִי לַתְּמוֹנוֹת מִן הָעֶבֶר, שָׁכַס, חָוָה 7, שְׁעוֹת שֶׁל בֵּין לְבֵין

הַהֲרִים מִמּוֹל מְשַׁלְיָכִים כָּחַל שֶׁל כְּמָה רַבָּדִים
שְׁמִים זוֹעֲקִים
צִיּוֹצְפָרִים צְרִצְרוּרִים וְהִנְהָר הַזּוֹחֵל
הָעוֹטֵף

צִיּוֹתֵי מִתְנַדְנָדוֹת בְּרוּחַ
וְאֲשֶׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ
וּמִי שֶׁלֹּא בְּבֵיתְךָ?

מֵעַנְנֵי אֵיךְ יִהְיֶה לַחֲזוֹר הַבֵּיתָה

וְכִפְרֵי שְׁסִים יוֹמוֹ בְּדַרְכּוֹ הַבֵּיתָה
מוֹבִיל פְּרוֹתָיו בְּרִקְוֹדֵן הַקְּבוּעַ

אֲשֶׁרֵי הָעַם שֶׁכָּכָה לוֹ
בְּלֵי סְבוֹת, כְּכָה, בְּטוֹטְלוּת
זְמַן רַב אֲנִי בְּדַרְךָ לְכָכָה, מִשְׁתַּדֵּל
זְמַן רַב בְּדַרְךָ

קְרוֹב ה' לְכָל קְרֹאֵיו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ
בְּאֵמֶת?

הוֹלֵךְ עוֹד כְּמָה צְעָדִים וּמִתְמַקֵּם לַעֲמִידָה
מְרַגֵּשׁ בְּמָקוֹם
וּמִמְתִּין, ה' שְׁפָתַי תִּפְתַּח

מִתְנַדְנָד יַחַד עִם הַסוּף

¹ שם של כפר בצפון תאילנד

אָבֵל כְּנֵרָאָה שְׁעָדִין מִפְּרֵד

בְּקַע מִפִּי, תֵּן לִי לְהַמְשִׁיד שְׁפָעָה
תֵּן לִי לְהִיּוֹת צְנוּר
מִמֶּה, אֵלֶיךָ

הַגּוֹנֵג הַרְאִשׁוֹן מִן הַמְקַדָּשׁ מִהַדָּהָד
וְעוֹד אֶחָד
מִתְגַּבֵּר וְהוֹלֵךְ

ה' שְׁפָתַי תִּפְתַּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ
פְּתַח לִי
פְּתַח פִּי

סִמְנֵי הַדָּרֶךְ אֲבִדוּ לִי כִּבְר מִזְמַן אֲבָל
כָּלֶם כָּאֵן מְשֻׁעִים, זֶה בְּסֹדֶר

הַרִיחַ חֲזָקָה חֲזָקָה

לְבִי פוֹעֵם

עֵינַי צְרוּבוֹת אֲבָק וְזָעָה
קְרוּעוֹת

אֲנֵא פְתַח פִּי
בְּשִׁבְלֶךָ, תְּהִלָּתְךָ

וְאֲנִי נִשְׁבֵּר

כְּרוּךְ אַתָּה ה'

ש. א.

אַל גַּנֵּת אֶגְזוֹ

יְקוּם עֵטוּף בְּאַלְף קִלְפוֹת
אֶשְׂאֵף לְגִלוֹת סוּד יְסוּדְתוֹ
מִסִּירָה גֵּלֶד מִחֶלֶד
וְאַחֲרָיו אֶת הַבֵּא,
חוֹשֶׁפֶת קִלְפָה עֵבֶה
גְּנִי קִרְקַע, רְקִיעַ
שֶׁחַ וְרוּם –
בְּקִרוּם.
חִפְצָה לְפִצְחַ טְמִיר
כְּמוֹ אֶגְזוֹ מֶלֶךְ
רְזִי קִיוִם.
לְבַקֵּר בְּהִיכְלוֹ
לְהֶאֱרִיךְ בְּאַחַד.

■

לְהַכְנִים
לְפָנַי וּלְפָנֶיךָ
שְׁלִי.
לְמִצָּא
אֶת קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים
שְׁבִי.
לְהַקְטִיר קִטְרֶת
אֵשׁ לֹא זָרָה.
לְעֶרַח
בְּקוֹל גְּדוֹל וְנוֹרָא
אֲמֵן יְהִי שְׁמֵיהָ רַבָּה
פְּרִטִי
שִׁיבִי אֶת חַיִּי
וְאֶת שְׁנוֹת קִיוְמִי.

איתי מרקס

לפני ולפנים

בתוך עינים שרואות רחוק,
ישנו חלל.
עגל, אלם
מחזיק אותן קרוב אליו,
נושף דרךן גשמת אדם.

"ויהי ביום השלישי"

ביום השלישי,
קם מחלום על המציאות,
וממשיך את סדר היום הנצחי
שאינו נקטע ---
לא בערות ולא בשנה.

היקו

ובין הנשרים הפורחים
ישנה צפור עם פחד גבהים.

במרחק ביני לבינך
רפבת שדים של "מה" ו"אלו".

נופל תהומות ועולה שחקים
מן השתיקה שבהבל פיה.

הללויה נתנאל

בְּשֵׁמֶךָ קְרָאתִי

בְּשִׁנְחֻצְבָה רוּחִי מִמְנוּ

קְרָאתִי אֵינְסוֹף,

וְגַם וְשָׁמַיִם וְחוֹף

בְּשִׁמְלוֹתֵי הָיוּ תְמוֹנוֹת...

אֲדִיר וְאֲדוֹן

כֹּל יָכוֹל

בְּשִׁנְגְלָה עַז הָעוֹלָם הַגָּדוֹל,

וּכְשִׁנְבֻטָה תְּשׁוּקַת קִרְבָּה

קְרָאתִי אָבִי, וְרַעִי

וְאֶתָּה.

יסודות

היציבות ממני והלאה...
וכל מה שבקשתי היתה
יציבות.

גלים נושאי תקנה נשאו
שבר
נשאו כל אשר לנו
אל עבר...

ואינסוף
גרגריו של החוף
כמו חברו יחדו
לשמט את הקרקע
תחתנו.

אחוננו קורות
מול רוח
וידנו חשופות.
הלנו את, אם...?
ושתקנו ממלים.

טללי שמים קרבו
לרטיבותה של הארץ
כל קיומנו לא
קיים.

וכמו גל חדש
וחוף לא נודע לפני שמים
שנים
וביתנו - ברוח.

סיון הר שפי

מוֹדָה אֲנִי

על אֲבִי הַחֶשֶׁד,
על הַמְשָׁבֵר מִפְּעֵה אוֹתִי
בְּחִמָּלָה

הַצִּיר הוּא תִּפְלָה
קְצוּבָה, מְהִירָה
אֲנִי יוֹרֶדֶת לְקֶצְבֵי הָרִים
וְעוֹלָה

כֹּל מֵה שֶׁהָיָה סְגוּר נִפְתָּח
וְשִׁפְתוֹתַי, עֲכָשׁוּ סְגוּר.
הַסְדוּר, לְמִשְׁל, שׁוֹכֵב.

הַלֵּב, פְּתִיחָה שֶׁל אַרְבַּע אֲצָבָעוֹת,
מִתְכוּוֹץ
מִתְרַחֵב

אֲנִי אֶתֶּד לְגַמְרִי
אֲזוּר הַחַיִּץ
נִקְרָע

בֵּין צִיר לְצִיר
לוֹקֵחַ אוֹתִי בְּיָדוֹ
בֵּין תִּפְלָה לְתִפְלָה
דְּמָמָה מְכֻסָּה זָעָה

הֵם תּוֹכְפִים עָלַי
אֵין שְׁהוֹת לְמִלָּה
הַצֶּעֱקָה הִיא תִּפְלָה
עֲכָשׁוּ, שֶׁאֲנִי בְּחַיָּה בַּיַּעַר
צוֹרֶחַת

הַלֵּב, פְּתִיחָה שֶׁל שֶׁבַע אֲצָבָעוֹת
מִתְבַּהֵר
בְּקִצּוֹת אֲצָבָעוֹת כְּבָר מִמְשִׁשֶׁת לְשִׁמְשׁ
שׁוֹרֶחַת.

אבישר הר שפי

האור התכל

אילות קלות מנצות כלילכים
כלבן המנפץ של הכתנה
כהבוהבי האלונים
כגלגלי המים וחכלילי האור המתהפכים
כלהט התרב
מבין סדקי המדרגות
אילות מרחפות בשמי התכלת
אילות נשמה שלי טהורה
נשמה שלי געגועים ספיר
כי באשר אליו תליני
ואיך אאיר בך כלואת גאנתי ופחדים
אילות רוצות שמים
להחטף באור ולא ללדת
ולא להבקע
ולא לנחשים

חמוטל בר-יוסף

בְּיָדְךָ אֶפְקִיד רוּחִי

בְּיָדְךָ אֶפְקִיד רוּחִי
אֲחִזֹּת תְּמִהוֹן
כְּמוֹ עֵינַיִם שֶׁל קַרְפָּדָה
דְּבִיקָה וְנוֹשְׁמַת מֵהַבֶּטֶן
פֶּעַם מֵתְנַפֶּחֶת פֶּעַם נִמְוָה
בְּחֶשֶׁךְ הַגְּחָלִילִי פְתֹאֵם נִשְׁאֵת
בֵּין כַּפּוֹת יָדָיו שֶׁל יֶלֶד
מִחֲזִיקוֹת אֵת לְבוֹ הַפּוֹעֵם
לְעֵינַי אִמּוֹ הַמְזֻעֶזֶעֶת.

(מתוך הספר "הבראה", הקיבוץ המאוחד 2004)

'שעשני אישה' – משירי עזרת הנשים

רחל עופר

בספרו 'פתוח סגור פתוח', כותב המשורר יהודה עמיחי שיר הפתוח במילים 'למדתי אהבה בילדותי בבית הכנסת של ילדותי'. ספר זה, שפורסם בשנת 1998, הוא הספר האחרון שכתב עמיחי, והוא מהווה מעין סיכום של חייו. בשיר זה המשורר שב לילדותו המוקדמת ומתאר את בית-הכנסת כמקום שעיצב את אישיותו ואת התפילה המתקיימת שם – כחויית ילדות מכוננת. התפילה בציבור מתוארת מזווית הראייה של ילד המתבונן 'מעבר למחיצה', בעזרת הנשים, במקום שבו נמצאת אמו עם כל הנשים והנערות.

למדתי אהבה בילדותי בבית הכנסת של ילדותי
בעזרת הנשים בעזרת הנשים שמאחורי המחיצה
שכלאה את אמי עם כל הנשים והנערות.
אבל המחיצה שכלאה אותך, כלאה אותי מן הצד השני,
הן היו חפשויות באהבתן ואני נשארתי
כלוא עם כל הגברים והנערים באהבתי ובכמיהתי,
ורציתי להיות אתך שם ולדעת את סודותיהן
ולברך "ברוך שעשני כרצונו" אתך. והמחיצה,
וילון מלמלה לבן ורך כשמלות קיץ והוילון
זו הלודך ושוב בטבעות ובלולאות,
לו לו לו לולאות, לו לו, קולות אהבה בחדר הסגור.
ופני הנשים כפני הלבנה שמאחורי העננים
או המלאה בהפתח הוילון כמו במערכת
קוסמית קסומה. ובלילה ברכנו ברכת
הלבנה בחוץ ואני חשבת על הנשים.

(פתוח סגור פתוח, עמ' 17-18).

לתפילה בעזרת הנשים יש עוצמה מיוחדת שאיננה דומה לזו המתרחשת במקביל, בעזרת הגברים. לכאורה הנשים 'כלואות' מאחורי המחיצה, אולם למעשה, דווקא בעזרת הנשים ישנו חופש. יש להניח כי תחושת החירות קשורה למהותה של התפילה הנשית, שהיא פחות מחייבת וממוסדת ויותר ספונטאנית וטבעית.

עזרת הנשים היא מקום של כמיהה, מסתורין וסוד, של רוך ובעיקר של אהבה. באופן מפתיע, מי ש'כלוא' הוא דווקא מי שמצוי בעזרת הגברים. שכן, הנשים 'חופשויות באהבתן' והילד, הנמצא ביחד עם אביו בעזרת הגברים, היה רוצה לברך כמוהן: 'ברוך שעשני כרצונו'.

המחיצה, העשויה מוילון מלמלה לבן ורך המדומה לשמלות קיץ נשיות, משמיעה כביכול את צלילי ה'לו לו לו', צלילי השמחה המזרחיים המסורתיים ('קולות אהבה'), המושמעים על-ידי הנשים. המצלול של המלה לולאות (המצטרף לצלילי ה'לו לו לו'), ממחיש את הצלילים

הרכים, וטבעות הווילון הנשי הזו הלוך ושוב הן כתכשיטים המשמיעים שקשוק עדין. הילד הצעיר הולך שבי אחר האווירה הקסומה שבעזרת הנשים. להלן, נעיין בשני שירים – שיריהן של המשוררות חוה פינחס כהן ואסתר אטינגר – המתארים את מה שמתרחש בבית-הכנסת 'מאחורי המחיצה', את ההווה הנשית שמעבר לפרגוד, התרחשות שהספרות העברית של הדורות הקודמים לא הרבתה לתת לה ביטוי. בשירים הללו מתוארת התפילה בבית-הכנסת מזווית ראייתה של האישה, האם והרעיה. השירים הללו מייצגים את שירת הנשים-הדתית-המודרנית שעצם התהוותה בדור האחרון היא בבחינת מהפכה של ממש בספרות ובתרבות הישראלית. מהפכה זו היא חלק ממהפכה רחבה יותר שהתחוללה בדור האחרון, הקשורה בהתהוותה של כלל הספרות הדתית המודרנית. מפאת קוצר המצע נצמצם את דיוננו אך ורק לשירת הנשים ואף לא נדון בסוגיות התיאורטיות המשתמעות מההגדרות שעשינו בהן שימוש. כגון: מהי 'ספרות דתית'? או מהי 'שירת נשים'. סוגיות אלה כרוכות בשלל שאלות חשובות ומעניינות: האם 'ספרות דתית' היא ספרות העוסקת בסוגיות אמוניות תיאולוגיות, או ספרות המשקפת את הווי החיים ה'דתי', או ספרות העושה שימוש נרחב בארון הספרים היהודי, או שמא ספרות הנכתבת על-ידי יוצרים ויוצרות המשויכים לציבור הדתי או מגדירים עצמם כאנשים 'דתיים'? וכן, האם 'שירת נשים דתית' היא שירה המתארת נשים דתיות, או שירה הנכתבת על-ידי נשים דתיות? ועוד.

שני השירים שנביא להלן, מתמקדים בתפילה המתקיימת בבית-הכנסת בימים הנוראים, ומדגישים את הזווית הנשית הייחודית. יש להקדים ולומר כי חוויית תפילת הימים הנוראים היא חוויה מרכזית ומכוננת בספרות העברית המודרנית. די אם נזכיר את תיאורי תפילת יום-הכיפורים ביצירתו של עגנון (למשל, ברומן 'אורח נטה ללון', בסיפורים 'עם כניסת היום', 'התזמורת', 'פי שניים', 'טלית אחר' ועוד), או את חוויית יום הכיפורים ביצירותיהם של הסופרים שקדמו לעגנון, כדוגמת לילינבלום ('חטאת נעורים'), ברדיצ'בסקי ('מעבר לנהר'), ופאייברג ('לאן'). אולם נראה כי אין הרבה יצירות ספרותיות המתארות את ההתרחשויות בבית-הכנסת ביום-הכיפורים מנקודת התצפית של עזרת הנשים. השירים שלהלן ושירים דומים נוספים, הן מפרי עטן של המשוררות הללו והן מפרי עטן של משוררות נוספות, מתמקדים במקומה של האישה כרעיה וכאם, במסגרת הריטואל הטקסי של מעגל החיים היהודיים, נושא שעצם קיומו הוא בבחינת חידוש מרענן. שני השירים מתארים את 'עזרת הנשים שמאחורי המחיצה', כפי שכתב יהודה עמיחי. שירה של חוה פינחס כהן שכותרתו 'קריעה' מתאר את תפילת הנעילה, שיאה של תפילת יום-הכיפורים.

קריעה

כְּשֶׁהַכֵּל קָרָא

כְּשֶׁהַכֵּל קָרָא

וּסְבִיבֵי הַיְתָה צְפִיפּוֹת בְּשָׂמִים

וְרַחֵשׁ קַפְלֵי בְּדִים חֲדָשִׁים

"אֶ-דָּנִי הוּא הָאֶ-לֵהִים"

שֶׁבַע פְּעָמִים –

אֶ-דָּנִי הוּא הָאֶ-לֵהִים

עוֹדִי סְבוּכָה בְּשִׁפְתֵי

מִבְּקֶשֶׁת לְעֶצֶר בֵּין

קְרִיאָה לְקְרִיאָה

נמשכה שמלתי ונמשכה

ונקרה

בידה של בתי

שהתנגעה

בקריאתה:

אמא, אמא, איממההה

(מסע אילה, עמ' 31)

בשיר זה מתוארת עזרת הנשים על קולותיה, רחשיה וניחוחותיה. באמצעות החושים השונים מקרבת המשוררת את קוראיה אל מקומן של הנשים בבית-הכנסת. ריחות הבשמים ורחש קפלי הבגדים החדשים של הנשים הבאות לבית-הכנסת מאפיינים את אוירת הימים הנוראים בעזרת הנשים.

המשוררת, ביחד עם כל הקהל, קוראת וחוזרת וקוראת שבע פעמים "ה' הוא האלוהים". החזרה הזו על תיאור הקריאה ("כשהכל קראו כשהכל קראו") והן על תוכנה ("ה' הוא האלוהים") ממחישה את מלוא עוצמתו של היום הקדוש אשר בו מבקשים המתפללים מהקב"ה שיקרע את רוע גזר דינם.

המשוררת שתפילתה 'סבוכה' בשפתיה, 'מבקשת לעצור בין קריאה לקריאה', כלומר, לקלוט ולהפנים את הרגעים הנעלים הללו. אולם ילדתה הקטנה, הזקוקה לתשומת לבה, קוראת בעקשנות 'אמא, אמא, איממההה', ומושכת בשמלתה עד שהיא נקרעת.

בשיר זה ישנה 'קריאה' וישנה 'קריעה'. קריאתה של הילדה אל אמה מלווה בקריעת שמלתה של האם, כשם שקריאתם של המתפללים הזועקים אל אביהם שבשמים מכוונת לקרוע את שערי הרקיע. האנלוגיה הנרמזת מפתיעה בנועזותה ומעוררת למחשבה. מסתבר אפוא, כי בשיר זה יש יותר מאשר אפיון של עזרת הנשים ביום הכיפורים, על-אף שגם בכך יש חידוש מרענן. ניכרת פה תפיסה המרחיבה את הדימוי 'כרחם אב על בנים', ומעמידה במקומו את מערכת היחסים שבין אם ובתה כדימוי ליחסי האדם הנוקד לבוראו.

שירה של המשוררת אסתר אטינגר שכותרתו 'השופר' מתמקד בתפילת ראש השנה.

השופר

קול השופר קורא, מתנשא

מן המצר.

עולה מבין הכובעים, הלחשים,

בתי הנפש, עיני הילדים הקרועות,

המזגן הרעוע.

יחפזון שקיות הטיפים מיד גדולה

אל יד קטנה, משק צלופנים

להשקית עוללים.

תקיעה, שברים, תרועה,

זמרו משכיל.

זמרו למלכנו זמרו

עם אנקות החיה הפצועה

שקולה ללא פשר.

קול עירם, נחר, מתאמץ.

באבחתו,

ישבר בריחי לבי

(חיי בורגניים להפליא, עמ' 30)

במרכז השיר תקיעת השופר המרמזת למעמד הר סיני. השיר מורכב מרצף של רסיסי פיוטים הנאמרים בסמוך לתקיעה בשופר ושברי פסוקים הקשורים בו ('קול השופר', 'ומלאכים יחפזו', 'זמרו למלכנו זמרו', 'זמרו משכיל' וכו').

השופר עולה מן המצר ועוצמת קולו והראשוני מדומה לאנקותיה של חיה פצועה. 'קול עירום, נחר, מתאמץ באבחתו, ישבר בריחי לבי'. קול השופר עולה גם מבין המראות והקולות הפרוזאיים המאפיינים את עזרת הנשים: מבין הכובעים, הלחשים ומבין קולותיו של 'המזגן הרעוע'. השיר מתאפיין בשילוב שבין הפרוזא, היומיומי ובין הנשגב והקדוש.² בשירה של אסתר אטינגר לא המלאכים 'יחפזו' מתוך חיל ורעדה כפי שמתואר בתפילת 'ונתנה תוקף', אלא 'שקיות חטיפים' העוברים 'מיד גדולה אל יד קטנה', דהיינו מידיה של האם לידי ילדיה, הם שיחפזו. והרשרוש של עטיפת הניילון של חבילת החטיפ מתואר כ'משק' שאיננו משק כנפיהם של המלאכים אלא, כ'משק צלופנים' שמטרתו 'להשקיט עוללים'.

הן בשירים הללו והן בשירים נוספים של חוה פנחס-כהן ואסתר אטינגר ניכרת המגמה להעלות את הנמוך ולקדש את החולין (ויהיו שאולי יגידו: להנמיך את הגבוה והמקודש). בשני השירים הטיפול בילדים מהווה חלק מהתפילה, המגע של האישה המצויה בעזרת הנשים עם עולליה מהווה חלק בלתי נפרד מהוויית הקדושה.

בשיריהן של חוה פנחס-כהן ואסתר אטינגר, שנתפרסמו בשנות השמונים והתשעים (של המאה העשרים), וכן בשיריהן של משוררות נוספות העוסקות בחוויה הדתית מנקודת מבט נשית (כדוגמת רבקה מרים ואסתר שקלים), ניתן לראות ביטוי לראשיתו של העירן הספרותי-הדתי-הנשי החדש. בהקשר זה יש להעיר כי המשוררת זלדה, שספריה החלו להתפרסם לקראת סוף שנות השישים (של המאה העשרים), היא בבחינת המבשרת של הגל הספרותי החדש הזה. בשיריה של זלדה הפן האימהי איננו קיים, והפן הנשי של החוויה הדתית פחות מודגש. עם זאת, שירתה הדתית – האינטימית והמופלגה – הכינה את הקרקע לקראת הכתיבה הדתית-הנשית שהתפתחה מאוחר יותר. השירים הללו של פנחס כהן ואטינגר כבר אינם בגדר 'שירה דתית' שנכתבה על-ידי משוררת-אישה – כמרבית שירתה של זלדה, אלא בגדר שירה שהיא נשית במהותה.

נציין בקצרה מספר דוגמאות נוספות הממחישות קביעה זו:³ השיר 'בקשה' מאת חוה פנחס כהן (מסע אילה, עמ' 30) והשיר 'ומלאכים' מאת אסתר אטינגר (חיי בורגניים להפליא, עמ' 68) מבוססים שניהם על סיפור העקדה. על-אף השוני המהותי שבין שני השירים הללו, יש להם נושא משותף: החרדה האימהית הנוראה מפני גורל העקדה המאיים על הבנים. בשני השירים נפרשות לעינינו מחשבותיהן של אימהות המנסות להתקומם נגד מה שנראה כחלום בלהות. דוגמה נוספת: השיר 'שם מפורש' מאת פנחס כהן (מסע אילה, עמ' 7) מתאר את מעמד הר סיני מנקודת התצפית של האם הצעירה המתארת כיצד "כולם כבר הלכו אל ההר

² הביטוי 'הלחשים, בתי הנפש' מרמז לתיאור התכשיטים המופיעה בספר ישעיהו פרק ג', בהקשר של בנות ציון החוטאות שה' יסיר מהן את תכשיטיהן: 'ביום ההוא יסיר אדני את תפארת העכסים והשביסים והשחרנים: הנטפות והשירות והרעלות: הפארים והצעדות והקשרים ובתי הנפש והלחשים הטבעות ונזמי האף: המלצות והמעטפות והמטפחות והחרוטים: והגלינים והסדינים והצניפות והרדידים'. אפשר שיש כאן סתם תיאור מקראי של מחלצות הנשים ותכשיטיהן וייתכן כי יש כאן גם רמז לחטא הגאווה של בת ציון שהוא מוקד נבואת ישעיהו.

³ סוגיית עיצוב התפיסה הדתית בשיריה של זלדה מחייבת דיון נפרד, ולא תידון כאן.

[...] ואני עוד רציתי להספיק לתלות את הכבסים [...] וחממתי את החלב לתינוק, שלא ירעב שלא יבכה חלילה, ברגע הלא מתאים...". בדוגמאות הללו ניתן לראות כי המשוררות חוות חוויות הקשורות באירועים היסטוריים מכוננים – כדוגמת עקדת יצחק ומעמד הר סיני – תוך שהן מנסות ליישב את החוויות הללו עם ניסיון חייהן הרגשי, או היומיומי הפרוואי – כנשים וכאימהות. וזאת, בדומה לאופן שבו הן חוות את תפילת הימים הנוראים בשירים שבהם דנו לעיל.

מגמה זו של בחינת החוויה הדתית מנקודת מבט נשית מובהקת ממשיכה בשירה עכשווית הנכתבת כיום על-ידי משוררות נוספות. בניגוד למרבית שיריה של המשוררת ולדה, המשקפים גישה אורתודוקסית שמרנית, בשירי הגל הנשי-הדתי החדש ניכרת לעתים התפלמסות עם התפיסות הדתיות המקובלות או עם הממסד הדתי, וישנם שירים שמשקפת בהם מגמה של אי השלמה עם התפקידים הנשיים המסורתיים ועם המסגרת הטקסית המקובלת. יחד עם זאת, בשירים הללו ניכר חיבור רב עוצמה הן לארון הספרים היהודי, על רבדיו השונים, והן להווי החיים היהודי היומיומי.

שירים אלו חושפים בפנינו את תמונת 'עזרת הנשים' – במובן הרוחני הרחב – תמונה שלא נחשפה עד כה בספרות העברית. כמשתמע מדבריו של המשורר יהודה עמיחי, ההצצה לעזרת הנשים, ה'חופשיות באהבתן', מאפשרת 'לדעת את סודותיהן'.

גַּלְסִים שְׂאֵנִי

תהילה בלומן

נְעוּרִים

תפלין של יד שְׁכַרְכְּתִי בְּעֶצְמָה
מותירות אין-צלקת יבשה ומתקלפת תדיר
אותיות שמך שִׁבְשֵׁב בְּפִי
גֶלֶם שְׁאֲנִי

התעגלת נגלה ומסתתרת
עכשו אתה חלל פנוי בכאב ראשי
מתפשט לקצה הלב

▪

בְּקִיאוֹת תוֹרַת הַרְצָא שְׁאֵת
כוֹרְכַת אוֹתִי מְגוֹלַת אוֹתִי
דְּיוֹ מִתְמוֹסְסוֹת בְּשִׁמְךָ
בְּטֵנִי אוֹקְיֵאֵנִית בְּלֵאוֹת קוֹלוֹת
לוֹיִתְנִים נִפְרָשִׁים אֵלֶיךָ גְּעוּעֵי

סוּד הַרְחָמִים הַשְּׁלוּחִים:
אֵינְלָה מִתְחַפְרֶת בְּרֵאשָׁה בְּשִׁקְעַת צְנֵאֲרֵי נְשִׁימוֹת דְּבֵיאוֹת רְפוּת עֵינַיִם מִתְכַּנְּפוֹת
בְּהַמְלַת מְעוֹף

שׁוֹב הֵיא כְּאֵן

נתנאל וידר

■

כְּפִלּוּמַת זְקוֹן

בְּזָקוֹן מִתְהַוֶּה

כָּדָה יָמַי

הַנְּעוּרִים

פּוֹרְצִים מִשׁוֹם מְקוֹם

מִתְמַקְּמִים לְלֹא הַקֶּשֶׁר בְּרוּר

בְּפָנַי עֲצָמָם

רַכִּים

בְּהִירִים

מִתְפַּלְלִים

לְחִבּוּר

■

הַרְאִיתִי

אֶת הַתְּחִיּוֹת הַוִּילּוֹן

מִמִּשְׁבַּב רוּחַ

טְהוֹר

שֶׁבָקַע חִלּוֹן

כָּדָה הִחַיִּיתִי אֲנִי

מִמִּשְׁבַּב נְשִׁמְתָךְ

מְדַרְחֹב

מְגִינָה עֲדִינָה בּוֹקֶעֶת מִלֵּב
מְלַטֶפֶת אֶת הָאֲנָשִׁים שְׁעוֹבְרִים בְּמְדַרְחֹב הַזֶּה
כְּמוֹ סֵבֵא שְׁמֵלֵטֶף נֶכֶד
שְׁחֹשֵׁב שֶׁהוּא מִבֵּין
וְהֵם עוֹשִׂים אֶת עֲצָמָם
מִמְהָרִים
אוֹ יוֹשְׁבִים בְּפִגְיֹשָׁה חֲשׂוּבָה
הַעֲקָר שִׁמְדָּרוּ גְבוּהַ בְּמֶדְ-רְחֹב הַזֶּה
וְלֹא נְמוּד
כְּמוֹ אֱלֹה שְׁבִסוּף עֲצָרוּ
בְּמְדַרְחֹב הַזֶּה
מוֹצִיאִים אֶת מְגִינַת הַלֵּב שֶׁלָּהֶם לְאוֹר
חֲשׂוּפִים
מְלַטֶפֶים אוֹתָם
וּמְפָרְיָעִים לָהֶם
בְּכָל פֶּעַם שֶׁהֵם עוֹבְרִים
בְּמְדַרְחֹב הַזֶּה
בְּדַרְכָּם אֶל
הַכְּלוּם

■

להתעורר
לאור עיניו
התכלות
העמקות
העתיקות
מלאות החיים
שנותנות פרופורציה
בראשיתית
מתוקה
שמישרת את הגב
שהתכופף עם השנים
לאדמה
ומראה לו
שמים

יאיר ביטון

נְעוּרֵי

כְּמוֹ

פְּרָפֶר בְּתוֹךְ קַפְסָא
וּמְתוֹךְ מְלֵא נֶקֶב מַחַט סְדָקִית
כְּבִיכּוֹל: "וְרֵאִיתְ אֶת אַחֲרָי"
אֶל הָאוֹר יִשְׁנֶע
טְעִמָּה דְקָה
כִּךְ הָיוּ נְעוּרֵי

כְּמוֹ

מְסַדְּ שֶׁל גֶּשֶׁם עַל חֲלוֹן
וּמִבְעַד בְּאַפֶּק קְדָרוֹת שָׁמַיִם
הֵייתִי מְקוּנָה, מִתְרַפֵּק עַל עֵדֶן
בוֹחֵן אוֹרוֹת עֲמוּמִים
כִּךְ צוֹפֶה בְּנְעוּרֵי
בְּתַמְצִית גֵּן-עֵדֶן

כְּמוֹ

מְשִׁיכוֹת מְכַחֵל עַל בֶּד
פְּרִיטַת מִיתֵר בְּחֲדָרֵי חֲדָרִים
רְגָעֵי כְהוּת, רְגָעֵי בְהִירוֹת
כְּעוֹלָם הַנְּחָסִס בְּמִסְגֵּרַת
זְכָרוֹן.

שְׁלוֹה

נשמה שירדה לעולם – בתי, שלווה...

רוגע הַיָּם, הוֹמִים גְּלוֹי
נִסְעָר כָּל גַּל בְּרוּחַ רִקְוֵעַ
מִקְדָּם פְּנִי, סוֹלֵל מִשְׁעוֹלָיו
שֶׁל עוֹלָם טְהוֹר הַמִּבְקִיעַ

וּשְׁפָתַי נְעוֹת וּלְשׁוֹנִי תִלְטֹשׁ
תְּבוֹת, נִקְדוֹת שֶׁל תִּפְלָה
וּמִסֶּדֶךְ שֶׁל דְּמְעוֹת עַל עֵינַי מִטְשֵׁטֶשׁ
אֵשׁ זַעֲקַת הַגְּרוֹן לֹא תִכְלָא

וְעוֹד גַּל מִנִּפְץ וְקוֹלֶה
וְעוֹד הַמָּה שֶׁל הַרוּחַ, שֶׁל הַלֵּב
בְּלִטְיָפָה הָאֵל יָדָיו מִשְׁלַח
וְקוֹל דְּמָמָה, רוֹגַע וְשָׁלוּ

בְּכִי טְהוֹר, הִיא כְּאוֹן! וּבִקְוֵעַת נְהַרָה
בְּחִדְרֵי מִשְׁכִּיּוֹת הַלֵּבָב תִּפְלֵס
נִפְיַצַת סְלָעִים בֵּין זְרָמֵי הַבְּשׂוּרָה
בְּכָל גּוֹפֵי יִתְלַחֲשׁוּ לְקַלֵּס

וְהִנֵּה בְיָדַי כָּל הַגְּלוּם בְּכַח
כָּל הַשְּׁקֵט הַלּוֹבֵשׁ צוּרָה
עוֹלָם טְהוֹר, לֹא נוֹתֵן לְשִׁבְחַח
הַנִּנְעֵץ בְּלֵב כְּחוֹמָה בְּצוּרָה

וְהִנֵּה בְיָדַי נִשְׁמָה מִתְגַּלְמָת
יִקְרִסוּ אֵל פְּלֵא מַגְדְּלֵי הַהַגְיוֹן
דְּמַמַּת הַזְּמַן מִבִּיטָה וְנוֹשְׁמָת,
כָּל שְׁעַד עֲתָה נִחְלָתוּ שֶׁל דְּמִיּוֹן

וְרוּחַ שְׁמִים מִסְחָרְרַת
וְאֶנְחֵנוּ צְדָפִים סְחוּפֵי חוּף
נִשְׁמֵר, נִלְקָט, נֶאֱסָף לְמִזְכָּרַת
הֵם הַעֲדוּת אֵל הַתְּחִלָּה וְאֵל סוּף

מפגש מחדש עם עצמי

מצאתי אותו שוכב על עפר
כמעלף הזעק לחיים,
התקשיתי לזהות את זיו פניו
כגר מעמקם באור הימים.

לא ידעתי שכך מצבו, המסכן
אך בקשתי לפתח לי פתח,
ובעוד הדמעות את עיני מציפות
הוא – דואג אם הבאתי לו פרח.

...

וגיליתי בפנים שנים של שתיקה
גיליתי חסר אמונה באדם,
גיליתי שככה ועוד שככה ועוד
... וראיתי יאוש.

היכן הילד שאהבתי?
צופה למרחק בצפור הדרור,
נפש קטנה ותמימה מאין כמוה
היכן הוא בעל האור?

עודני מתפלל אל משיב-הרוח
ששייב. וילטף את ידו,
ומאמין כי נתן לסלח
לבן האובד בתוכו.

שבת שלום ומבורך

כל השבוע כמעט שלא התגעגעתי הביתה. האמת, לא נעים לומר, אין כל כך למה להתגעגע. אולי רק לרינה, אחותי הגדולה וחברתי הטובה ביותר, אבל היא ממילא כבר עזבה את הבית ועברה לגור בכפר סבא עם עוד שתי רווקות מזדקנות. אין לה כוח לניגונים של אימא. אבא טרוד כל השבוע בענייניו: הבורסה (יהלומים), ניהול בית הכנסת (יו"ר העמותה) ושיעור הדף היומי שהוא מארגן. כשהוא מגיע הביתה בשעות הערב המאוחרות, אין לו בדרך כלל הרבה מילים טובות לומר. קצת מחמאות על ציונים טובים, בקשות מנומסות להתאמץ יותר היכן שרק ניתן ודרישה לחשב בקפידה את הוצאותינו כי כסף לא גדל כאן על העצים. עם אימא העניינים עוד יותר מסובכים, כי אימא איננה יודעת לדבר עם בני אדם, במיוחד לא עם אנשים צעירים. ברגע שאת מנסה לדבר אתה על רגשות או סתם על יחסים בין בני המשפחה, היא ממש נכנסת ללחץ. הפנים שלה מאדימות, קולה מתחיל להיסדק והיא מתחילה לגרד בפראות את החלק הפנימי של הזרוע שלה או להדק בחוקה את אצבעות ידיה אלו באלו עד שהן מלבינות, כדי שלא יבחינו ברעד העיויתי שלהן.

הרבנית רבקה רוזנצוויג הודיעה לנו כי לסעודת ליל שבת אנו מוזמנות למשפחות במשעולים. כל משפחה מארחת שתי בנות. משום מה נקבע שאני אצטרף דווקא לנועה, ושהמשפחה שתארח אותנו תהיה משפחת חיים ושמחה אוחיון. כשצעדנו יחד לביתם, אחרי קבלת השבת בסניף, כמעט שלא דיברנו בינינו. אני שאלתי את נועה אם היא מכירה את המשפחה, והיא נעצרה, נעצה בי את אחד ממבטיה הביקורתיים ואמרה: 'מותק שלי, אל תדאגי. הם לא אוכלים כאן אשכנזיות בסעודת ליל שבת. אתם פשוט לא טעימים'. אני ממש נעלבתי והחלטתי שיותר אני לא מדברת אתה. לא הערב ולא בכלל. היא לבשה חולצה לבנה, כמעט שקופה, עם פתח צוואר ממש רחב ושרוולים קצרצרים. אם אימא הייתה רואה אותי מסתובבת עם מישהי שלובשת חולצה כזאת, היא הייתה בטוח מתעלפת במקום. נועה ראתה שאני בוחנת את החולצה שלה ואמרה: 'לא מוצאת חן בעינייך החולצה שלי, מה?', אך לא המתינה כלל לתשובה.

בבית, כשנכנסנו, הילדים זינקו מיד על נועה. הם מכירים אותה מבית הספר. אני עמדתי בצד, נבוכה, עד שגברת אוחיון ניגשה אליי ואמרה בלבביות: 'מה את כזאת ביישנית, אל תיפחדי, תרגישי בבית, אנחנו תכף נכיר לך את כולם פה'. ובכן, לגברת אוחיון, כלומר לשמחה, אחד עשר ילדים, שמונה בנים ושלוש בנות. למרבה המזל כרגע רק שלושת הצעירים, כולם נערים בגיל תיכון או חטיבת בנינים, בבית, אבל הבן השני, ציון, הגיע לסעודת ליל השבת עם אשתו וארבעת ילדיו הקטנים.

בארוחה ישבתי ליד ילדיו של ציון, והצלחתי להתיידד אתם, במיוחד עם הבת הגדולה, ענבל, שלומדת בכיתה ד' ושיתפה אותי מיד בכל הסודות של הכיתה. האוכל של שמחה היה ממש טעים, קצת חריף אבל מאוד מושקע. היו הרבה צחוקים, ושמחה, שראתה כיצד הבנים הצעירים שלה נועצים עיניים בנועה, אמרה לה פתאום: 'מותק שלי, אני רואה שקר לך בחולצה הזו שעשו אותה הקמצנים מנייר של מפיות. אני יביא לך מטפחת שלא תצטנני אצלי בבית'. כולם פרצו בצחוק, ונועה סוף סוף נבוכה והסמיקה. הרגשתי בנוח ושאלתי את ציון כיצד גדלו אחד עשר ילדים בדירה

של שניים וחצי חדרים. ציון נראה מבודח מן השאלה וקרא לאביו: 'אבא, היא שואלת איך אפשר לגדל אחד עשר ילדים בדירה שלכם'. חששתי שחיים אוחיון יעלב מן השאלה, אך הוא האזין לה בתשומת לב ובכבוד ראש, ונראה מהרהר בה. אחרי שהות קצרה ענה: 'מה אני יגיד לך, זה באמת לא היה פשוט בכלל. אנחנו עבדנו ממש קשה ונתנו לילדים כל מה שיכולנו לתת. אלוהים עזר והילדים למדו לחיות עם מה שיש'. מאוחר יותר, לקראת סוף הארוחה, ציון השלים בשקט את דבריו: 'אבא היה עובד תמיד בשתי משרות. אחרי הצהריים, כשחזר מותש מהמפעל, הוא היה הולך לנקות את המשרדים של המועצה. כל הילדים הגדולים עבדו בחופשים: במפעלים, בשיפוצים, בקייטנות ... תסתכלי על האנשים האלה – אף פעם בחיים הם לא יצאו לחופשה. הם לא יודעים מה זו מסעדה ומה זה בית מלון, והם אפילו לא חולמים על חוץ לארץ ... אוכל אף פעם לא היה חסר בבית, ובגדים היו, אבל תמיד עברו מאחד לשני. היו בעיות רק עם ספרי הלימוד, והרבה פעמים הכנו שיעורי בית במועדוניות או אצל חברים'.

'אבל לא היה לכם נורא צפוף כאן? לא היו מריבות?'

'אף פעם לא היו כאן מריבות רציניות. היו כעסים כמו בכל משפחה, אבל כל האחים הבינו שחייבים לחיות אחד עם השני. בלילה היינו מניחים את כל המזרנים על הרצפה של הסלון. שני הילדים הקטנים תמיד ישנו עם אימא ואבא. אני זוכר את זה יותר כחוויה חיובית – היינו מספרים בשקט זה לזה כל מה שקרה במשך היום ונתנים עצות אחד לשני איך להסתדר בחיים ואיך להתגבר על הקשיים. אני זוכר לילה חורפי אחד שהתחיל לרדת שלג, תארי לך, שלג במשעולים, ואצלנו הרי לא היה חימום בבית. רק לפני חמש שנים קניתי לאימא תנור ספירלה שלא היה לה קר כשהיא קמה בארבע בבוקר להכין את האוכל. בקיצר, היה ממש קר, ומה שעשינו היה להניח את כל השמיכות זו על זו, ולהתכסות כולנו ביחד. היה מה זה כף! שכבנו אחד ליד השני, התחממנו וסיפרנו כל הלילה ציזבטים, כי ידענו שלמחרת לא יהיו לימודים'. פתאום שמתי לב שכולם מקשיבים לציון. הוא דיבר מאוד בשקט, אך כולם השתתקו והאזינו ביראת כבוד לדבריו, כמו חבורת אנשים שנלחמו יחד בקרב מאוד קשה, ורק אחרי שנים, כששמעו מפי אחרים על הקרב, החלו להבין כמה גיבורים הם היו. ורק שמחה הייתה מלחששת כל העת, כמעט בתחינה: 'בלי עין הרע, בלי עין הרע'.

סילבי, אשתו של ציון, התערבה לפתע: 'תראי מה זה. האנשים האלה גידלו אחד עשר ילדים. הגדולים כולם עם תעודת בגרות ועם מקצוע ביד. כולם שירתו בקרב, חמישה קצינים, ומה שהכי חשוב: כולם עם כיפה על הראש. אף אחד לא ירד מן הארץ ואף אחד לא חי על חשבון המדינה'.

בשלב זה שמחה כבר לא יכלה להתאפק והתפרצה: 'ח'לאס, מה זה כאן, הספרדים?! למה מי מת? מה קרה?! באתם לעשות לי עין הרע ולחרב לי את הבית?'

חזרנו לדירת בנות השירות בשעה מאוד מאוחרת. בדרך לדירה, לשם שינוי, שוחחנו בהתלהבות והתגלגלתי מצחוק כשנועה חיקתה את שמחה אוחיון רועדת מפחד ומלחששת: 'בלי עין הרע, בלי עין הרע'. סיכמנו שמשפחת אוחיון היא משפחה נפלאה והלוואי שאנחנו נצליח לגדל ילדים לתפארת כמו חיים ושמחה אוחיון. גיליתי שנועה בחורה ממש נחמדה ושיש לה חוש הומור מופרע לחלוטין, כזה שאני ממש אוהבת. כשנכנסנו לדירה שרר בה שקט גמור וריח של שעת ליל שבת מאוחרת עמד באוויר: תערוכת של ריצפז בריח אורנים ושל דאודורנט ושל עשן נרות השבת שכבר כבו. אמונה ונטע, שתי הבנות האחרות בחדרי, כבר היו שקועות בשינה

עמוקה, ואני צנחתי למיטה עם הבגדים ובכיתי בשקט בשקט, כדי שלא אעיר את השתיים, ונוכרתי בעלבון סדר הפסח היחיד שערכנו בבית, עם המשפחה של דוד שמריה, אח של אימא, והמשפחה של דודה צביה, אחותו של אבא, ובני הדודים משני הצדדים, ואיך כולם התחככו בחמימות זה בזה, צוהלים משמחה ומרעמים בצחוקם, חוץ מאימא שהייתה מתוחה בצורה נוראה וגירדה כמעט עד זוב דם את זרועותיה ולא הייתה מסוגלת לנהל שיחה עם איש, כי הקפידה כל העת להקשיב לשיחות שלנו עם בני הדודים ולוודא שחלילה איננו מסגירים לאיש את שמועת הכוב הנוראה שאבא אפילפטי או שהיא לוקחת באופן קבוע כדור קטנטן כדי שלא יהיו לה כל מיני התפרצויות שכאלו, ואיכשהו היא החזיקה מעמד עד הארוחה, שאו, כשהגשתי את המרק עם הקניידלעך, ניתזו כמה טיפות על חליפת הפפיטה החדשה של דוד שמריה, והוא דווקא התברח ואמר: 'חשבת מיידלע שכבר סיימנו את הגעלת הכלים לפסח', אבל אימא התמוטטה וצרחת שנמאס לה כבר מהילדות הנוראיות האלה שלא מסוגלות לעזור לה אפילו במשימות הפשוטות ביותר ושהשיעבוד לבית המועזע הזה עולה לה על העצבים... מאז אותו סדר, שמעולם לא שבנו לדון בו, הקפיד אבא מאוד לשהות כל ימי חג הפסח בבתי מלון, בלי המשפחה המורחבת. טמנתי את הראש בכרית, מיררתי בבכי ולחששתי: 'יעל אוחיון, יעל אוחיון', ומדי פעם קצת נחנקתי מצחוק כשדמיינתי כיצד אימא מחווריה למשמע השם הנורא 'יעל אוחיון', ושבתי להתייפה עד שנשמעו הציוצים הראשונים של ציפורי הבוקר.

בואי פֶּלָה

יואל יפה

בואי כלה

מתישוהו במהלך הצבא הבנתי שאני לא יודע הלכות שבת.
התחתנתי. זמן קצר לאחר מכן התחלנו לנהל חיי גירושין.

שבועיים לאחר שהשתחררתי מהצבא גירשתי אותה.
הגעתי לישיבה, התחלתי ללמוד הלכות שבת.

ארבעים אבות מלאכה,
חסרות אחת,
והאחת הזאת, היא השבת,
היא הכלה.

בכל קבלת שבת אני עוצם את העיניים, מתרכז, מתאמץ,
ובכל ערב כזה, אחרי כל ההכנות – הטלפונים שלפני, המקלחת,
הבגדים היפים, הדאגה שלא לומר שום דבר לא במקום, לא לפגוע,
לא לחלל –

אני מתפלל ומקווה ומייחל
שאבקש ממנה לבוא,
ואפקח את העיניים,
ואמצא אותה עומדת מולי,
לבנה, מחכה, מוארת.

את ההלכות למדתי,
טלפונים הרמתי,
בתי קפה חרשתי,
עכשיו רק נשאר לכתוב שירים,
וסיפור,
עם סוף טוב.

בואי כלה.

(סיוון תשס"ח)

"מלא שבע זאת; ונתנה לך גם-את-זאת, בעבדה אשר תעבד עמדי"
 (בראשית כט, כז) "שבע" - והן ז' ימי המשתה (רש"י).

פָּרָד

רק יצאה השבת ומיד התנפלו עלי
פרקו אותי לתולדותי
קדם ברו,
דשו אותי, הפרידו כל טפת רגש מהגוף הכמה,
הבעירו אותי, ואז
טענו כי סולדות ממני,
וכבו.
עשו אותי חולה אהבה,
שיש בו סכנה.
חרשו אותי,
טלטלו אותי מרשות אחת לשנייה, כמו בפנינג-פונג אכזרי
קרעו אותי לרסיסים, על מנת לנסות לתפור אחת, ועוד אחת ועוד
אחת
רקדו סביבי ולשו בי,
עשו אותנו כבר שני בתיס, ארגו אותנו שני חוטים,
שקשרו לכדי קשר שהיה נראה בר-קומא, ופתע
התירו.
גררו אותי על הספסל,
פגשו אותי, צדו, סגרו עלי את הדלת, התעסקו, טענו כי אינן צריכות
לגופי, אינן מתכוננות
ואז - שחקו בי כמו ילדות, והופ!
4,
נגמר.
טענו כי הן פטורות (אבל אסור!
פסקתי).

כמה? הפסקתי כבר לספר.
בטח איזה 40, חסר
אחת.

⁴ פסיק רישא.

אָסֶדֶר לְסְעוּדָתָא

קדוש

רְסִיס אַחַר רְסִיס

אָנִי מֵאַחַה אֶת הַכּוֹס שְׁשִׁבְרֵתִי אֲזוֹ.

לֹא אֶשְׁכַּח תְּרַעֲלֵתָהּ: אֵף מְלֵה, אֵף מְשֻׁפֵּט, אֵף הַאֲשָׁמָה, לֹא תִמְחָה
עַל הַמַּיִם, לֹא אֶמְחַק אֶת שְׁמִי
בְּגִלְלָהּ.

לְשׁוֹנִי כָּבֵר לֹא נִדְבַקְתָּ אֶל הַחַיִּיד הַיָּבֵשׁ,
הַדֶּף מִתְכַּסֶּה מַלִּים, הַכּוֹס מִתְמַלֵּאת מִחֻדָּשׁ,
כְּשֶׁאֲגִיעַ אֶל גְּדוּתִי,
אוֹמֵר לְךָ קְדוֹשׁ,
תְּרַגִּישִׁי מִתּוֹק בְּשִׁפְתֶיךָ,
תִּתְקַדְּשִׁי לִי
אָמֵן.

מוֹצִיא / מוֹצֵא

צָמַד חֲלוֹת חַמּוֹת

שְׁבַתְרֵתִי, זוֹרָה מְלַח עַל פְּצָעֵי,

(כֹּלָה אַחַת כָּבֵר הַפְּרִשְׁתִּי)

וְשׁוֹלַח חֲתִיכָה אַחַר חֲתִיכָה אַחַר חֲתִיכָה עַל הַמַּיִם,

לְכָל קַצּוֹי הָאָרֶץ,

בְּקִרְיָאָה חֲרִישִׁית

לְמִצָּא שׁוֹב

אֶת אַבְדֵּתִי.

כְּלִי מְלֵא סִימָנִים.

(סִיוֹן הַתְּשַׁס"ח)

נדב גלעד

אַהֲבָה וְטוֹהַר

אהבה וטוהר

כי הכי שובר, זה לנשום אותנו נגמרים;
כמו מחשבה מתנפחת ומתפוצצת, כמו טון אחרון בניגון, כמו טעם
התפוז המרקיב.

מדרדרים במדרון פעימותינו, מלחשים בצעקת גוף מלא: סוף. משירים
מעלינו כל סחבה ונותרים אלמים ורואים.

משאיפות תבל מיתמר בנו ועולה עמוד ישן של חריזה ואנאפורה.
משתווים לכדי

השאלה הכי נאצלה: מעולם מלכות באנו, לעולם מלכות נחזור,
מה בינתיים.

בינתיים אנחנו שומעים באוויר את הגשם מתקרב, ואתו הקריאה
מסוף העולם ועד סופו, ועד מתי. רוח אפנו משיח שפתותינו האילמות
נושק אודם שקיעות, וביחד אתן נצלול אל הים שלנו, הים.

גם אנחנו, אדונים וגברות ושרים ושרים, גם אנחנו נגמרים.
מרים שועטים אלינו מן שמים

עכשיו

פוסעים אל הסוף, ואנו כבר יודעים, זה הוא, כאן אתנו, שם אתם,
תמיד קדוש וברוך, תמיד מביט ומחייך ובוכה וכועס

ורחום, יבוא אלינו בצעדי אגודל נושק לעקב נושק לאגודל נושק
מתיר בנו שתי מילים, אוסר עוד אלף, מתיר בנו שתי מילים

וברגע הזה, והאחרון, רק עוד

שתי מילים;

שִׁיר וְנִתּוּק וְדַמְעָה

זֶר פּוֹסֵעַ בְּדַרְכֵי חַרוּזִים
שָׁאֵף זֶה הַשְּׁחַלְתִּי בִּינְךָ וּבִינִי

וּבִי

דוֹמֵעַ בֵּין שׁוֹרוֹת וּמְלִים

דְּמוּי עֵדִין וְאַרְגָּמְנִי

שֶׁל קֶשֶׁר הָדוּק וּפְרִימָה

כֹּה גָסָה

וְשִׁיר וְנִתּוּק וְדַמְעָה

בְּמִנוּסָה

וְהִזָּר מִתְעַצֵּם וְאֵינִנִּי

נוֹשֵׂם

כִּי כְּסִינוּ גַם אֶת גַּם אֲנִי בְּגִדְלֵי הַיָּם

אֶת נוֹתְנַת אוֹלֵי יָד לְמִישָׁהוּ

אֲנִי אוֹלֵי נְאֻחֹזוּ

אֵךְ גַּם בְּלִי לְהַבִּיט לְשַׁעֲמוּם בְּעֵינַיִם, שְׁנִינוּ, כְּרֵאוֹי, מְלֵאֵי מוֹדְעוֹת;

אֵין זֶה שִׁיר, לֹא רְקוֹד, רַק תְּרָשִׁים שֶׁל

בְּדִידוֹת.

רוב קשב

דס זולג בין בהונות רגלינו,
את שואפת אל תוכי נשימת סוד, ותשובתי באחיזה רפויה.
לפני שנה נסענו ולא שכחתי מה אמרת; אתה צולע, אני מבחינה.
אני קשוב, את יודעת.
בדילוגינו בין חידודי סלעים שיקרת לי כשאמרת אתה חזק והמצח
שלך בדיוק באורך הנכון, איך אתה כותב יפה.
אבל את הלא מבחינה, אני צולע.
לאן אנחנו הולכים.
אנחנו פוסעים בשקט וולגרי, מתחבאים בינות עצי דיבור מיותרים,
הרעם שלך מתנפץ בדממה שלנו, ומשליך אותי אלייך באלף חתיכות.
כל רשרוש דוקר אותי.
את זכרון הדיוק בחיוכך נטעתי בלבי כמו תבן נעוץ בסבך שערות
רחל, ועקיבא שולה לאט, בהתמדה, מגיש את עמלו אל אליהו העני.
עמלינו נופץ, הגישי לי קש, שברי אותו, אותי, אותך.

מתוך סבך מסעותינו הניפי לנו תרומה, והבנה מלאה את יחסינו,
ושיר מזמור על שושנים, ועל יונת אלם, ועל מכתם דוד, ועל ברירה,
ומחדל.
הרי, כבר אמרת לי, אני חזק ויש לי מצח גדול מעט וצליעה.
אני קשוב, את יודעת.
טובת אהבתך לא זנחתי, רק מילותינו, לחשנו, אכזריותנו.
ועדיין
שמורה לך אצלי, אחות קטנה, גינת אגוז ותפוח מטפס, תחתיו
עוררתי לבך בדפיקה, ואת ישנה, ופותחת כדי סדק בדלת ועונה בקול
רפה;
קמעא קמעא.

שפי רזנצוויג

■

זֶה צִיּוֹר עֵגֶל'
אֶת אוֹמֶרֶת עַל
מְשִׁיכוֹת סוּעֵרוֹת שֶׁל מַכְחוּל
וְאֲנִי אוֹמֵר – שִׁכְחָה

וְגַם עָלַי נַעֲשֶׂה רֶשֶׁם גָּדוֹל
כְּמוֹ הַר כְּבֹד
אֶךְ רַגְלָיו הִשְׂיֵאוּהוּ
לְמַרְחָק

וּשְׂגִינּוּ גִשְׂאֲרָנוּ
עִם אֲחֹת הַכְּמִיָּה
עִם מַעֲשֵׂי הַגְּעֻיָּע –
זְכָרוֹן

(כ' שבט מוצ"ש יתרו התשס"ט)

רַחֵל

יבוא הלילה
אומרת רחל
ומסדרת את המטה ליעקב

שונאת את להט היום
גנבים אוהבים את הלילה
שונאת את כאבי הדרך

רחל חיה את המות
עד היום, עד היום
היא גונחת: "בן אוני"

יבוא הלילה
ורחל מתכוננת לגנב
מלים טובות וגביעים
ולשליך את הטורפים.
"מה טבו אהליך יעקב"

יצחק אלחנן לוי

שֵׁעַר הַרְחָמִים

פֶּתַח לְנוּ שֵׁעַר
אֲבָא רַחֲמֵן. אֲנִי
אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה
אֶתְּה... הָרִי יוֹדֵעַ, בְּרַגְעֵי לְדָה
כָּל הַצְפִּיּוֹת מְכַנְסוֹת בְּשֵׁק שֶׁל לְחָצִים.
בְּהִשְׁקָפָה שֶׁל שָׁנִים מְכַאֵן, אֲנִי
הַכְתֵּר אוֹתְנוּ כְּהוֹרִים מְצַלְחִים
הַתֵּר לְנוּ לְהַתִּיר אֶת הַשֵּׁק, לְנַעַר
אֶת הַצְפִּיּוֹת מֵאֲבָק חֲלוּמוֹתֵינוּ הֲלֹא מִמְּשִׁים

פֶּתַח לְנוּ שֵׁעַר
אֲבָא רַחֲמֵן. אֲנִי
רוֹצֵה לְהִדְבֵּק בְּמִדּוֹתֶיךָ
מַה הוּא רַחוּם...
אֵיךְ הוּא רַחוּם? זֹאת לֹא הִיא הַרְחוּמָה?
הוּא גְדוֹל.
כִּזָּה אֲנִי רוֹצֵה
לְהִיּוֹת אֲבָא.

בְּיִשְׁבֵּךְ עַל הַמִּשְׁבֵּר אֲנִי אוֹמֵר
הֲרַפִּי מְכֹל מַה שֶׁיִּדְרַעַת.
בְּאֵ-לֵהִים - חַיִּי
נְהַמִּי
כְּחֵית הַשָּׂדֶה
הַעֲלֵי גֵרָה
הַעֲלֵי שׁוֹר
תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם יֵהֵם בְּךָ
גְּלִים יְבוֹאוּ רֹאשֶׁךָ
תְּחִלִּי, תִּטְפֵּי מִים
יְנוּעוּ יְבִשׁוֹת עַד תְּבוֹא בְּעַדְךָ
הַמְּלָכָה

מבַּעַד לְשַׁעַר הַרְחָמִים
נִפְתּוּל, שְׂאִינוּ מִן הַמִּדָּה
קוֹרָא בְּזִהָר שְׁמַעַל רֵאשׁוּ
מִלְאָדָּה, בְּפִי
יָד אֵל תִּשְׁלַח
חֵם וְרֵד עוֹטֵף
אֶ–לֵהִים, תִּפְתַּח!

שַׁעַר הַרְחָמִים נִמְחַק
בְּאֵמַת תְּהִיתִי, לֵאזֵן נַעֲלָם?
רְחָמִים, עַל מִי שְׁצָרִיד לַעֲבֹד
בְּשַׁעַר הַחֲסוּם הַזֶּה
רַק עַל הַגְּלִגּוּל מְחִלּוֹת הַזֶּה
מִגִּיעַ לוֹ עוֹלָם הַבֵּא

(כ"ד שבט התשס"ח)

■

אָנא, פֿתח שְׁעַר הַרְחָמִים
מִן הַהִיכָל אֶל הָעוֹלָם, יוֹצֵא
מִקֶּדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, לְהַשְׁתַּלַּח
עַל מִזְבַּח הַחַיִּים, לְהַשְׁקֵל הַיּוֹם
הַמְעֻשִׂים, כִּי טוֹב
בְּעַל הַרְחָמִים
רַחֵם אוֹתָנוּ שׁוֹב, לְזָכֹר
יִקַּח נָא מְעַט מִים
רַחֲצוּ הָרַגְלִים
הָיוּ מְסֻבִּין
כְּעַת חַיָּה.

פֿתח לָנוּ הִיכָל
לְרֵאוֹת, אִיךְ הָאוֹתִיּוֹת הוֹפְכוֹת הָיוּ
וּלְרַגַע קָטַן, בְּצֵאת הַיּוֹלֵד
נִכְנַס שׁוֹב
אֲדָם וְחַיָּה
אֶל הַגֶּן

(ר' אדר א' התשס"ח)

אסנת לוגסי

■

אתמול, שקטה הסערה.

הכבדים,

חלקם נותר על החבל

בערבול מסחרר,

גם אנו שקטנו

אך לבי המה.

אט אט התפזרו עננים

אפורות השמים הכחילה.

נכנסתי הביתה

מפצפצות רגלי בתוך החול

שהכניסה הסופה,

הכבדים בידי

הבטת בי,

הושטת ידך

לכבדים,

שקטה הסערה.

צָרְפִים שְׁבוּרִים

איך עורכים סרט על ההתנתקות

קדם כל צופים בכל החמר. ורושמים
כל מה שקורה וכל מה שנאמר
אחר כך נותנים לכל דבר שם, וכתבת
ככה גרע מה שמושי בשבילנו, ונוכל תמיד
לחפש ולמצא משהו בכל המון הקלטות

כעת יש לחבר את המחשב ל-player.
אם עבדתם מסדר עד עכשו, ותתנו פקדה נכונה
הם כבר יעשו יחד את העבודה. יכניסו
תקרים לתיקיות מסדרות שיהיה
קל לעבד אתן

ואז מתחילים לבנות, לסדר
לגזר, להדביק
למצא משמעות בכל סצנה
בכל רצף ארועים, איזה
רגש נוצר.

לכל סצנה מתהווה שם בשלב מסוים:
יום ששי. העמסת סחורה. שמעון ודבורה. דבורה ועז. אריזה.
צריד לשאל איזה דבור עושה את העבודה: ברור, מרגש.
איזו דמות עוברת תהליך ומי נשאר שטוח
איזה קונספט מתגבש פה.

מנקים תנועות מיתרות, מנפים
את העבודה השלישית בחממה ואת השבחי"ת ההיא שמציירת שלטים
הבדיחות האלה על המרפסת בלילה פנימיות ולא ברורות
באפן כללי
האבא קצת אגמי, צריד לחזק אותו או לחתך
הים לא קשור לעלילה אז גם הוא
יעוף מתישהו

כָּל כַּמָּה זְמַן נִשְׁעָנִים אַחֲרָהּ וְצוֹפִים
הַסּוֹף תְּמִיד אוֹתוֹ סוֹף
אֲבָל מִה קוֹרָה בְּדֶרֶךְ אֲנַחְנוּ
שׁוֹאֲלִים אֶת עֲצֵמֵנוּ
מִה קוֹרָה
בְּדֶרֶךְ

זְכוֹנוֹת

בְּגוֹשׁ קִטְיֵף פֶּעַם רֵאשׁוֹנָה אֶכְלֵתִי פֶתַח טְרִיָּה
עַד אֲזִי חֲשַׁבְתִּי שְׁפִתוֹת מִתְפֹּרְרוֹת
פֶּעַם רֵאשׁוֹנָה רֵאִיתִי תְמוֹנֹת חֲתָנָה תְלוּיָה עַל קִיר
בְּבֵית שְׁלֵנוֹ, תְמוֹנוֹת חֲתָנָה הָיוּ רַק בְּתוֹךְ אֶלְבוֹס
פֶּעַם רֵאשׁוֹנָה בְּטִיּוֹל גִּיפִים
שֶׁם סֵפֶר לָנוּ הִנְהַג אֵיךְ פֶּעַם אָמְרוּ שְׁלֵא יִצְמַחוּ עֲגֻבְנִיּוֹת בַּחֹל הַזֶּה
וְעִבְשׁוּ
רַק בַּחֹל הַזֶּה
פֶּעַם רֵאשׁוֹנָה בְּגוֹשׁ קִטְיֵף אֶכְלֵתִי גְלִידָה עִם רֶטֶב שׁוֹקוֹלֵד
עַל מְדַרְגוֹת שֶׁל מְלוֹן
פֶּעַם רֵאשׁוֹנָה יִשְׁבַּתִּי עַל הַדְּשָׂא עִם אִשָּׁה אַחַת בְּשֵׁם שְׁמֻחָה, שִׁשְׁנָה
אַחֲרֵי כֵן לֹא הִיתָה כִּי נִרְצְחָה.

פֶּעַם רֵאשׁוֹנָה הִיִּיתִי בְּיָם אַחַר רַק בְּכַתָּה ט'
נִסְעָתִי עִם חֲבֵרוֹת לַחוּף בְּתֵל אָבִיב
זֶה לֹא הָיָה אוֹתוֹ הַדְּבָר בְּכֻלּוֹ.

עוֹד מֵעַט תִּשְׁעָה בָּאֵב וְאֲזִי וְאַחֲרָיו
אֲנִי אֶלֶךְ

דבה קלרמן

הורֵי

בְּאֶבֶן שְׂאִין לָהּ הוֹפְכִין
הֵם הַשְּׁלֵכוֹ אֶל הַחוּף
זֶה לֹא סוּד
בְּצַדְפִּים שְׂבוּרִים וְרִסּוּקִים
מְחַפְשִׁים לְבַת פְּנִינִיהֶם
לֹא עוֹד
הִשְׁבוּ כִּי שָׁפַל הַגְּעֵגוּעַ
אֵךְ הוּא גָּאָה
עַד מְאֹד...

מקל שְׁקֵד

בְּאוֹ גוֹיִים מְשֻׁפְחוֹת צְפוּנָה
פְּתַח שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם
בִּידֵיהֶם סִיר נְפוּחַ
מְלֵא צְמוּקִים וְשֻׁקְדִים.
הַשְּׁקֵדִיּוֹת פָּרְחוּ בְּדֶרֶךְ
הַצִּיצוֹ פָּרַח – אֵךְ לֹא גָמְלוּ שֻׁקְדִים
לֹא שֻׁקְדִים וְצְמוּקִים בְּסִיר נְפוּחַ
כִּי אִם פְּצָצוֹת.

(סבתא של יוחאי הי"ד)

גשם הפוך

גם הבוקר שלחה אותי אימא לקנות עיתון במכולת של בן ציון. כמו אנשים רבים מרחבי השכונה, גם אנחנו נהגנו לקנות מצרכים דווקא במכולת הזו. המוצרים במכולת נוקו וסודרו מדי יום, והרווחים ביניהם לא התערערו, משאירים לעגלתו של הקונה מרווח מספיק שתתגלגל בשופי. מחירי המוצרים היו שווים לכל נפש, ומוסיקה נעימה התנגנה ברקע. רק דבר אחד הפריע מדי פעם לשלווה הפסטורלית שאפפה את המכולת. אני נמשכתי דווקא אליו.

גבריאאל המשוגע נהג לשבת על כיסא פלסטיק לבן מחוץ למכולת, רגל ימינו משולבת על שמאלו. הוא לבש מכנסי ניילון צהובות וחולצה פרחונית סגולה. מעולם לא ראיתי אותו לבוש בגדים אחרים, אף על פי שהללו נראו גדולים עליו בכמה מידות. משקפי שמש הסתירו את עיניו, ובקצה פיו נמצצה סיגריה לא דלוקה, שנראה שהוחלפה מדי פעם. שיערו הלבן האריך עד לעורפו, וקנו המדודל האריך עד לחזהו. מדי כמה דקות, אם איש לא פנה אליו, היה פורץ בצעקות או בצהלת צחוק רועמת שלא ידענו את פשרה. בן ציון היה צועק אז לעברו: 'גבריאאל! יא משוגע! עוד צעקה אחת כזו ואני מעיף אותך מפה! שמעת אותי?' וכך המשיך השקט רגעים מספר. גבריאאל הצטנף בפניו, כשחיוך מסתורי שב לשכון בין שפתיו, כאילו מצפה להתפרצות הבאה.

לפעמים גבריאאל מלמל שבבי פסוקים שאיש לא ידע מדוע חיבר דווקא אותם זה לזה, לפעמים העיר הערות על עוברים ושבים. אך יותר מכל אהב גבריאאל להתווכח. מסוגל היה להתווכח עם כל אחד, בכל שעה, למשך כמה זמן שאפשר לו בן ציון, עד שהאחרון החליט להפסיק את הוויכוח באיום נוסף שיעוד פעם אחת ואני מעיף אותך מפה! אתה שומע אותי גבריאאל? איזה משוגע! למה תמיד אני צריך לקבל את כל המשוגעים? ואני חשבתי שאולי גם המשוגעים אוהבים ניקון וסדר, ורווחים גדולים בין המוצרים.

הוויכוחים שלו היו מוזרים ומהנים מאוד. ברגע שקונה הביט בעיניו, גבריאאל החזיר כנגדו מבט חודר שלא הותיר סיכוי לקונה אומלל. הקונה נתפס ברשתו. הוא ניסה להשתחרר והשיב לגבריאאל מבט מאיים משל עצמו, אך מבטו רק הגביר את מבטיו של גבריאאל. משראה הקונה כי גבריאאל איננו מפסיק לנעוץ בו את מבטיו, היה מפטיר לעומתו: 'הי, תגיד לי, על מה אתה חושב שאתה מסתכל? מה נראה לך שאתה עושה?' וגבריאאל, ששמע שאלה שיכול היה לענות לה, השיב לקונה בזריזות: 'אני עומד'. 'מה?' שאל הקונה הנדהם, 'על מה אתה מדבר?' וגבריאאל, רגוע מתמיד, שוב השיב לו - 'אני עומד'. 'אבל אתה הרי יושב על כיסא, משוגע שכמוך', החזיר לו הקונה, שסבלנותו איימה להתפקע בקרבו. אך גבריאאל לא ויתר, וחזר שנית: 'להפך - אני עומד על כיסא'. לפעמים הוויכוחים המשיכו, ואז הקונה וגבריאאל דנו האם הסככה תלויה על קיר הבית או שמא הבית נשען על הסככה, או האם השמש מאירה ביום או בלילה, עד שהקונה היה מתעצבן לגמרי ובוחר להתעלם מגבריאאל ומשיגעונו. אז היה הקונה מנענע בראשו כמוכה שיגעון ונכנס למכולת, לא לפני שהיה מתנה את תסכוליו באוזני בן ציון, שהשיב בנימה מתנצלת: 'מה אני אעשה - תמיד המשוגעים נמשכים דווקא אליו. כך עבר גבריאאל מקורבן לקורבן. אני מעולם

לא התווכחתי עם גבריאאל, רק נהייתי לראות שוב ושוב את פרצופיהם של קורבנותיו האומללים. ולמרות תלונותיו הרבות של בן ציון, נראה שגם הוא נהנה מקרבתו לגבריאאל, כי שמעו של המשוגע מהמכולת יצא למרחקים.

אך כשהגעתי הבוקר למכולת של בן ציון, גבריאאל לא ישב על כסאו הלבן. התקרבותי אל הכסא והבחנתי במודעה שהייתה תלויה על הקיר שמאחוריו. קראתי את האותיות השחורות: 'דרוש מנין אנשים לעלות לקברו של גבריאאל המשוגע לאמירת קדיש בגילוי המצבה שלו, בשעה עשר בבוקר בבית הקברות סגולה. מי שיכול להגיע – שיפנה לבן ציון במכולת'. תדהמה הכתה בי: מתי גבריאאל נפטרה? ממה? איך לא שמעתי על זה קודם? אף פעם לא הרגשתי קירבה יתרה לגבריאאל, תמיד שימש לי רק מעין שעשוע, אך משקראתי על מותו נתמלאתי בריקנות. המוס ומופתע ניגשתי לברר את הדבר אצל בן ציון. כשהתפנה מעסקיו עם לקוח, שאלתי אותו בנימה אדישה, שלא יחשוב שבאמת איכפת לי: 'תגיד בן ציון, מה קרה לגבריאאל? מתי הוא נפטר?' בן ציון הסתכל עלי בעיניים תמהות אף יותר משלי, וענה בקול רפה: 'אני לא יודע. גם אותי הפתיעה המודעה הזאת. בחורה צעירה, שאף פעם לא ראיתי אותה כאן קודם, ניגשה אלי הבוקר כשפתחתי את המכולת, וביקשה ממני לתלות את המודעה הזו. עוד לפני שהספקתי לקרוא את המודעה – הבחורה נעלמה. תאמין לי, כל מה שקשור למשוגע הזה, זה שיגעון אחד גדול'. 'כן', חזרתי על דבריו בשקט, 'זה הכול שיגעון אחד גדול'. בן ציון קטע את הרהורי ואמר לי שהוא סוגר את המכולת לשעתיים ויוצא עכשיו ברכב לסגולה, ושאל אם אני רוצה להצטרף אליו. לא היה לי יותר מדי מה לעשות באותו בוקר, אז עניתי שאשמח להצטרף אליו. נכנסנו לרכב של בן ציון והתחלנו לנסוע. רוב הדרך שתקנו. שאלתי אותו אם מישהו הודיע לו שיבוא. הוא אמר שעמוס ורחמים, שישבו כל היום במכולת של בן ציון ושיחקו שש-בש, אמרו לו שישתדלו להגיע. בן ציון הדליק את הרדיו, ותוך כדי החלפת התחנות, התלונן שבימינו כבר אין מה לשמוע ברדיו. זה הכול רעש אחד גדול', הוא הוסיף. המשכנו לנסוע, ושתיקה רגועה מלווה את נסיעתנו, כל עוד לא הופרעה על ידי פרסומת צעקנית. הגענו לפתח בית הקברות בעשר וחמישה. בן ציון החנה את הרכב בחניה הקטנה של בית הקברות ומשם התקדמנו אל עבר השער המרכזי. בשער נתקלנו בשלט קטן, שעליו צוירה מפה קטנה של חלקות שונות בבית הקברות. ליד אחת החלקות, סומן חץ, ולידו נרשם באותיות שחורות: 'גילוי המצבה של גבריאאל'. התקדמנו לעבר החלקה המסומנת. כשהגענו, ראינו את עמוס ורחמים שכבר הגיעו, ועוד חמישה מבוגרים, שלושה זקנים ושתי זקנות, שנשענו על מקלות הליכה ישנים. לידם עמדה בחורה צעירה, ומשקפי שמש כהות כיסו את עיניה. היא החזיקה ביד אחת חבילת טישו ובידה השנייה ספר תהילים קטן. גופה התנועע קלות, ושפתיה רחשו תפילה. נראה היה כי כלל לא שמה לב לכך שהתכנסו שם. בן ציון לחש לי שהבחורה הזאת מזכירה לו את הבחורה שהגיעה אליו הבוקר, אך הוא לא היה בטוח. אחר-כך התקרב לעמוס ורחמים והחליף אתם כמה מילים. חמשת הזקנים דיברו בינם לבין עצמם בשפה שלא הכרתי, שנשמעה לי כשפת כלאיים של יידיש ואנגלית. אני עמדתי לידם, אך לא התחשק לי לשוחח עם אף אחד. כל מה שרציתי היה לבחון את המצבה של גבריאאל. זו הייתה המצבה הכי מוזרה שראיתי מימי, אף-על-פי שאין לי ניסיון גדול עם מצבות. עוד היום המצבה היחידה שראיתי הייתה של סבא לייב. המצבה של גבריאאל הייתה עשויה מאבן שיש בהירה, מקשה אחת, ובראשה נחרט בשחור חצי פסוק: 'ה' למבול ישב'. מתחת למילים אלו נחרט שמו של גבריאאל, בתוספת הקביעה: 'איש עניו.

נקטף בטרם עת'. כמה אבנים קטנות הונחו על המצבה, ולראשה ניצב נר נשמה קטן, ששלהבתו רעדה ברוח. ידו הקשה של בן ציון הפסיקה את התבוננותו. הוא סימן באצבעו על שעון היד שלו, ואמר: 'אני מוכרח ללכת. אתה בא?' הסתכלתי גם אני בשעוני, וראיתי שהשעה הייתה כבר עשר וחצי. 'מה עם המניין?' שאלתי אותו. בן ציון פתח את פיו לענות לי, אבל אז שנינו הרגשנו בטיפת גשם ראשונה. הסתכלנו יחדיו לשמים, וראינו כיצד העננים האפורים מתקבצים. בן ציון הסתכל בי כאומר שאין מה לעשות וגם ככה עוד רגע ירד עלינו גשם, והתחיל ללכת חזרה לכיוון השער. עמוס ורחמים התחילו ללכת בעקבותיו, וחמשת הזקנים הלכו גם הם יחדיו, אך לכיוון שער היציאה השני. אני נשארתי לעמוד במקומי, כשטיפה נוספת פגעה בעורפי. מיד חשתי עוד כמה טיפות, והחלטתי לנסות לתפוס את בן ציון, שבינתיים כבר הספיק להתרחק. התחלתי ללכת, ותוך כדי הליכה הסבתי את ראשי אל עבר הבחורה הצעירה שעדיין עמדה ומלמלה בשפתותיה תפילה. הפסקתי ללכת ופניתי לעברה. כשהתקרבתי, שאלתי אותה: 'תגידי, שמת לב שירד גשם?' 'אתה טועה', היא ענתה לי, 'הגשם לא יורד, הוא עולה'. 'מה?' שאלתי בתמהון. 'מה ששמעת', היא ענתה שוב בלשון רכה, 'הגשם לא יורד, הוא עולה'. אחר כך הורידה את משקפי השמש שלה, והניחה אותם על ראשה. היא הוציאה טישו אחד מהחבילה שבידה, וקינחה בו את עיניה, ששפעו דמעות. משסיימה, שאלתי אותה: 'מה שמך', והיא ענתה: 'מעין'. 'שלוס מעיין', החזרתי לה, 'שמי ישראל. את מכירה את גבריאלי?' 'את גבריאלי אי אפשר להכיר', ענתה, 'אפשר רק להיפגש אתו'. 'ואת נפגשת אתו?', שאלתי, כשסקרנותי הולכת וגוברת. 'הו כן', ענתה, 'פעמים רבות. הייתי האחות שלו בבית החולים'. 'מתי גבריאלי היה בבית חולים?' שאלתי. מעיין החלה לסדר את האבנים שעל המצבה. 'מדי פעם היה מגיע למחלקה שלי. אני עובדת במחלקת האשפוז של חדר המיון. כל מי שמסיים את הטיפול הרפואי בחדר המיון ונוזק לאשפוז, מגיע אלינו. גבריאלי היה החולה המתמיד שלנו. לאף אחד כבר לא היה כוח אליו במחלקה, ואני תמיד השתדלתי להיות האחות המטפלת שלו. הוא תמיד הגיע, כולו מלוכלך, עם כנפי הברד שלו, מחוברות בשתי רצועות גומי לגבו. פעם אחת שבר את ידו, באחרת את רגלו. כל פעם הגיע עם עצם אחרת שבורה'. מעיין נאנחה. הטיפות התחזקו והצטרפו לטפטוף קבוע. מעיין התכופפה כדי לאסוף עוד כמה אבנים שהיו בקרבת הקבר. 'תגידי', אמרתי, 'אולי נחזור לשער? נוכל לשבת שם תחת קורת גג בלא שנירטב. אני אשמח לשמוע עוד על גבריאלי. עוד מעט הגשם יתחזק ו...'. 'כשמבינים שהגשם עולה ולא יורד, אז נרטבים הרבה פחות', קטעה אותי מעיין. הבנתי כי לא תוותר, משכתי בכתפי ומיד שאלתי, רטוב: 'את יודעת מה הוא עשה עם הכנפיים?' מעיין צחקה קצת, וראשה נע קלות לאחור. היא הביטה בעיניי ואמרה בחיוך: 'מה אתה חושב? הוא ניסה לעוף'. 'מה הכוונה לעוף? מאיפה הוא רצה לעוף?' שאלתי, נבוך במקצת, ובעיקר תמה. 'כל פעם ממקום אחר. פעם ראו אותו כמה אנשים קופץ מעמוד חשמל. פעם אחרת, הובילו אותו שלושה נערים וסיפרו שבאמצע משחק כדורסל גבריאלי קפץ עליהם מאחורי לוח הסל. אני זוכרת גם פעם אחת שגבריאלי הובל לבית החולים על-ידי כמה כבאים שהורידו אותו מגג של תיכון בעיר, לאחר שכמה עוברי דרך התקשרו למכבי האש ואמרו שמישהו עומד על הגג ומנסה להתאבד. גבריאלי הספיק לקפוץ, אבל כנראה לא שם לב שמתחתיו ניצב הגג של הקומה השנייה. הוא נחבל קשות בראשו ושבר שתי צלעות'. 'ניסית לשאול אותו פעם למה הוא מנסה לעוף?' שאלתי. 'כן, ניסיתי כמה פעמים, אבל לקח לי די הרבה זמן עד שהצלחתי לדובב אותו. בהתחלה ניסיתי

להתחבר אליו בשאלות סתמיות כמו 'מה שלומך', 'איפה כואב לך' או 'האם יש לך משפחה?', אבל הוא אף פעם לא ענה לי. הוא רק הביט בי במין מבט חודר כזה, שלא משאיר אותך אדיש. הוא ממש תסכל אותי. לכולם במחלקה נמאס ממנו, והתקבלה החלטה שבפעם הבאה שהוא יחזור לבית החולים לא נסכים לקבל אותו, אלא נשלח אותו ישר למחלקה הפסיכיאטרית. כשבאתי לספר לו על החלטתנו, זו הייתה הפעם הראשונה שהוא ענה לי. אמרתי לו שאם הוא לא ישתף פעולה, אז בפעם הבאה ישלחו אותו ישר למחלקה הפסיכיאטרית. אבל הוא שוב לא ענה לי, ורק המשיך להביט בי במבט הזה שלו. ואז פשוט נמאס לי ממנו, ושאלתי אותו בכעס: 'תגיד, לא איכפת לך שכולם חושבים שאתה משוגע?' ואז הוא סוף סוף ענה לי: 'אני לא משוגע'. נדהמתי לשמוע את קולו, והרגשתי שמין פתח קטן של תקווה נפתח לי, ומיד, בשביל שלא אאבד את הרגע, שאלתי אותו: 'אז למה אתה מתנהג ככה? למה אתה קופץ מכל מיני מקומות?' גבריאאל הרים את עצמו קצת מהמיטה ששכב עליה, והביט בי בעיניים בוהקות: 'כי כולם אמרו לי שאני לא יכול לעוף'. מאז התחלנו לתקשר טוב יותר. אני הייתי אומרת משהו וגבריאאל תמיד אמר את ההפך. כשמעניין סיימה לדבר, כבר ירד גשם חזק. שאלתי אותה שוב אם היא בטוחה שלא כדאי שנשב תחת קורת גג או מקום מסתור אחר. הפניתי את מבטי לכל הכיוונים בתקווה למצוא מחסה מהגשם שכבר ממש ירד בחזקה. פתאום הבחנתי בעץ עבה בעל ענפים מרובים סמוך לגדר בית הקברות. הצבעתי עליו ואמרתי לה: 'הנה מעיין, בואי נלך לשבת מתחת לעץ ההוא שם'. אך מעיין לא ענתה לי. כשהסתובבתי לכיוונה, היא כבר לא הייתה שם. מיד הסתכלתי לכל הכיוונים אבל לא ראיתי אותה בשום מקום. היא פשוט נעלמה. הסתכלתי על המצבה של גבריאאל המשוגע. חשבתי שאולי שם אמצא תשובה. אך כל מה שראיתי היו כמה אבנים מסודרים בצורה של האות גימל הפוכה.

רפי שחר

כדורגל

אני שומע בקשר את הטמבל שואל: מעיד או חלול? למולי מפקד האירוע לא הבין כלום בפגזים של טנקים אז הוא פשוט ניחש: "מעיד", "מעיד" חזר שוב על עצמו וזרק מעיד שהפך לבסוף לכדור שלי. השחקן הלא כל כך מוכשר מסר לי כדור בצורה עיוורת. הפגז פגע ובבום קרע את המתכת כמו כדורגל בחלון זכוכית. הכדור עף לי לראש במהירות של סילון כאילו ראשי מגנט .

ופתאום באמצע הקרב אני מתחיל לשחק כדורגל. נוגח בכדור, מתחיל להקפיץ אותו על החזה, הברכיים והרגליים ומתחיל לספור לכמה הקפצות הגעתי, כמו בכיתה ח'. ברקע יש ירי, חוסר הבנה של הסיטואציה, אין קשר בנגמחון, ואני משחק כדורגל.

מירב חזן

■

הקר מתפישט

אוהזו בנקשות עקשת

מרכז הפקוד אבד מסמכותו

מותיר את מנהרות המידע

יתומות

משאבת החיות קצה בפעילותיה

תריסי העפעף מוגפים

המבט האחרון צלם

בדממה מבקש הגוף

לחזר לרחם האדמה

לחדל

להתחיל

את חסר הנדאות

לאה בריימן

יושבת מול הים

שְׁעָרָךְ נִשְׁפָּךְ לְמַתְנִיךְ
עֵינַיִם חוֹמוֹת כְּשֶׁקָד
רְכוֹת מְלֻטְפוֹת מְלוֹתֶיךָ
בְּדוֹ שִׁיחַ שֶׁל גְּלִים

בְּשִׂמְלָה לְבָנָה יוֹשֶׁבֶת
עַל חוֹל יָם מְקֻשָּׁט בְּצַדְפַּיִם
מִפְזָרֶת בְּשֵׁתֵי יָדֶיךָ
מְשַׁנָּה אֶת רֵצֶף הַגְּלִים
טוֹבֵלֶת כְּפוֹת רְגְלֵים
בְּמִים הַצּוֹנְנִים

הַגְּלִים הַזְּמִינּוּ אוֹתְךָ
לְבַקֵּר בְּבֵיתֶם הַשְּׂקוּף
פְּסִיעוֹת קִטְנוֹת זְהִירוֹת
חֵישׁ מִיִּם עֲטָפוֹ
לְלוֹוֹת חֲזָרָה הַבְּיָתָה
זְעֻקָת אֲנִי רוֹצֶה
הַשְּׂמֵלָה הַלְּבָנָה צְפָה
נוֹפְפָה לְשָׁלוֹם
אֲנִי מְבִינָה אֶת הַרְגֵעַ
שֶׁנֶּעֱלְמָה,
לֹא תִשׁוּבֵי עוֹד.

לימור מרים אגרוביץ

בְּאֵר מַיִם חַיִּים

אֲנִי עֹשֶׂה בְּרָחוּב.
בְּרָחוּב הַזֶּה, הַעוֹשֶׂה.
לֹא הִשְׁלַכְתִּי לְכֹאן בְּחַמַּת זַעַם,
לֹא נִבְעַטְתִּי הִנֵּה בְּכַפּוֹר.
לֹא אֲנִי, רַק אֶתְּהָ, וְאֶתְּ, וְהֵהֱם,
רַק אֶתְּם,
יְפֵי הַעֵינַיִם הָאֵלֶּה,
הַמְּסַפְּרוֹת מִבְּלֵי דַעַת
עַל הַכְּלוּם שְׁמַמְנוּ בְּאֶתְּם
וְהִלָּאן שְׁבֵאֲפֶק אַחֵר.
לֹא הִשְׁלַכְתִּי לְכֹאן, אַחֵי, אַחֵיוֹתִי, אֶהוּבִי!
נִשְׁלַחְתִּי לְכֹאן,
מַעַט אֹר בְּכַנְפֵי.
בּוֹאוּ אֵתִי! הִבּוּ הַכְּפּוֹר,
נִחְפְּרוּ!
עַד הַעֲמֵק הַרְצוּי,
עַד הַתְּהוֹם,
עַד זֶרֶם הַמַּיִם הַרַק הַזֶּה
שֶׁיַּעֲלֶה בְּאֶפְנוֹ,
שֶׁיִּשִּׁיב אֶת רוּחַנוּ,
שֶׁיִּתְּנֵנוּ – חַיִּים.

האומן כילד גדול

בכיתה השלישית (שנה אחרי שמת אבי) כתבתי חיבור: מה רואים בשוק ראיתי איש מונגולואידי בחנות דגים. מישהו סורק את שערו בכל בוקר ומלביש לגופו חולצה לבנה. אחר כך אוחזים בידו (אולי אומרים "אדון שמש כבר זרח") ומוליכים אותו לחנות הדגים ושם, בחנות, הוא עומד כל היום ליד הגיגית ומביט בדגים. כמה טוב שנולד לבעליה של חנות דגים!

בתחתית העמוד המורה רשמה: היה עליך לכתוב כל מה שרואים.
(מתוך 'כריסטוס של דגים', יואל הופמן)

סיפור מיניאטורי זה הוא חלק מרומן של יואל הופמן – מחשובי הסופרים הפוסט מודרניים הישראליים. כיאה לתקופה, אין בו בסיפור הבעת רגש, והוא מציג מציאות עלובה ומנוכרת. אולם דווקא בשל כך מבצבץ רגש אותנטי מתוך השורות. ילד בכיתה ג' כותב חיבור, בו הוא מתאר את השוק, ובמספר שורות מצליח להציג עולם שלם, עשיר ברגש, בפיוטיות ובתובנה פילוסופית.

הוא רואה איש מונגולואידי בחנות דגים. מכל מה שאפשר לראות בשוק על צבעיו, קולותיו וריחותיו, הילד מבחין דווקא ביסוד האנושי. הוא שם לב לאדם שונה, אך אין הוא מכנה אותו 'מונגולואיד', אלא 'איש מונגולואיד'. על אף שהוא שונה וחריג, הוא בכל זאת איש.

ולא רק את האיש עצמו רואה הילד. הוא רואה את היד האוהבת שטיפלה בו והכינה אותו בבוקר. יש לשים לב שאין הוא מתמקד רק בפרטים החיצוניים – 'שערו מסורק והוא לבוש חולצה לבנה', אלא 'מישהו סורק את שערו בכל בוקר ומלביש לגופו חולצה לבנה'. הוא גם מוסיף השערה משלו: נראה לו שהמסירות של האוהב אינה חד פעמית, אלא מתרחשת בכל יום.

וכאן פעולת הדמיון של הילד אינה נעצרת. הוא ממשיך לחשוב באלו מילים העירו את האיש בבוקר. הוא מצטט במוחו את המשפט שהוא מדמיין שנאמר לו. הוא חושב על ציור לשוני שיכול המונגולואיד להבין – אין אומרים לו סתם שהבוקר הגיע, אלא 'אדון שמש כבר זרח' – מציגים לו את הטבע כאנושי וכחלק ידידותי לעולמו.

לכך מוסיף הילד הגיג פילוסופי: 'כמה טוב שנולד לבעליה של חנות דגים'. זהו משפט כפול פנים. לכאורה, הוא אינו אלא המשך למחשבותיו התמימות של הילד המתבונן. מזל שאיש כזה, שאוהב דגים, נולד למישהו שמוכר דגים, והוא יכול להנות מהם כל יום. אך גם הקול המבוגר האירוני מיוצג כאן, והוא גובר על הקול התמים. האם באמת להיוולד מונגולואיד המבלה את חייו בהתבוננות מונוטונית בגיגית של דגים, זהו מזל גדול? הרי חייו הם חוסר המזל בהתגלמותו, והנחמה בכך שאביו הנו בעלים של חנות דגים היא נלעגת.

וזה מה שראה הילד בשוק. הוא ראה, או יותר נכון חווה, פיסת חיים עם כל החמלה האנושית ואכזריות הגורל שיש בה. הוא ראה דברים (חנות, גיגית, איש מונגולואיד), אך בעיקר ראה את המציאות האנושית שמאחוריהם, הוא ראה אירועים שקרו לפני כן, באותו בוקר, יצר בדמיונו שיחה פיוטית שהתקיימה, ומעל

כל אלו הוא אף השקיף לאותם מקומות שמאחורי המציאות הגלויה, לכוחות המפעילים את חיינו – המזל, הגורל (האל?).

את כל זה כתב הילד בחיבורו הפשוט והיבש.

והמורה? היא קראה ולא ראתה מאומה. היא ראתה רק את המילים, או יותר נכון רק את המילים של עצמה: 'היה עליך לכתוב כל מה שרואים בשוק'. היא מחפשת כמות, היקף – 'כל'. יש בשוק המון 'דברים', והילד תיאר רק פרט אחד. את ה'כל' האנושי, המטאפיזי, שחווה הילד, היא החמיצה.

והכותב (המבוגר) של כל הסיפור? הוא 'רואה' את המציאות על רבדיה הרבים. הוא מספר לנו סיפור בתוך סיפור בתוך סיפור. החיבור הרי נכתב שנה אחרי מות אביו, וגם לכך יש משמעות. הילד המתבונן בחיים העצובים והמורכבים, חי בצל המוות של אביו, כשעולמו הרגשי חשוף ורגיש, ואולי משליך על המונגלוואיד את געגועיו לאביו שלו ולתשומת הלב שהרעיף עליו. אם תרצו, הסיפור הוא כולו שיקוף למציאות חיינו. כולנו כלואים בתוך מגבלות. מגבלות של גורל נתון, אך בעיקר במגבלות שתחמנו סביב עצמנו, באי יכולתנו לראות. כל הדמויות בסיפור כלואות במסגרת – הדגים בגיגית, המונגלוואיד בתוך עולמו המוגבל, המורה באטימותה, הילד בתוך מוסכמות החברה, ומאחורי הכול מרחף הגבול הגדול מכולם – גבול החיים עצמם.

ומהי הבשורה? אין בשורה גדולה, חוץ מכך שאולי עצם כתיבת הסיפור – ובמובן זה האמנות – בכוחה לפקוח את עינינו, לגרום לנו להביט נכוחה ולהודות במגבלותינו.